

Democraat

D66

“Wij kiezen
voor een
kabinet dat
verbindt”

Foto: ANP/Lex van Lieshout

p. 06 Dit zijn ze!
**9 nieuwe en 10
vertrouwde gezichten**

p. 12 Thom de Graaf over:
**Formeren
in de polder**

p. 18 Ondertussen in...
**D66 Heumen zet
de boel op stellen**

Foto Jeroen Mooijman

Democraten,

19 zetels. Onze een-na-hoogste uitslag ooit. De derde partij van Nederland... Laat het nog eens op u inwerken. Ik schrijf dit niet, omdat we onszelf ervoor op de borst moeten kloppen. Ik schrijf het eerder, zodat we ons wel blijven realiseren dat het een bijzondere uitslag is. Een bijzonder mooie uitslag. Na maanden van hard werken was de beloning op 15 maart een welverdiende. Niet alleen voor de kandidaten die de Kamer in kwamen of voor het campagne team, maar vooral voor jullie. Al die D66'ers die in het hele land mensen overtuigd hebben op ons te stemmen.

Ik vind het soms zo jammer dat ik die inzet niet met eigen ogen kan zien. Ik ren in de campagne van televisiestudio's naar radio-optredens en van lijsttrekkersdebatten naar flyeracties. Heel

veel van wat er in het land gebeurt, gaat dus noodgedwongen aan mij voorbij. Maar als ik dan even tot rust kan komen in de campagne-auto en ik zie op social media waar jullie allemaal zijn, wat jullie allemaal doen en met hoeveel jullie zijn, dan maakt me dat enorm trots. Ik realiseer me al te goed dat ik weliswaar het gezicht van de partij mag zijn, maar dat jullie de partij dragen.

De nieuwe fractie is inmiddels drie maanden aan de slag. De energie spat er vanaf. Iedereen stort zich vol enthousiasme op z'n portefeuille. Geregeld, als we met alle 19 rond de grote tafel in de fractiekamer zitten, denk ik nog terug aan mijn beginjaren. Toen pasten we met de hele fractie – Boris van der Ham, Fatma Koser Kaya en ik – rond een bijzettafeltje. Verderop in dit nummer stellen de 19 Kamerleden van nu zich nog eens aan jullie voor.

“Onze inzet is dat zoveel mogelijk Nederlanders zich in een nieuwe coalitie herkennen”

In deze *Democraat* is ook al veel aandacht voor de gemeenteraadsverkiezingen van volgend jaar. Dat lijkt misschien voor sommigen nog ver weg, maar als u actief bent in uw afdeling, heeft u vast al gemerkt dat de voorbereidingen in volle gang zijn. Overal wordt nagedacht over en geschreven aan lokale verkiezingsprogramma's. In veel gemeenten wordt deze weken ook de lijsttrekker gekozen. Stuk voor stuk ontzettend belangrijke keuzes die voor een groot deel het succes bij de verkiezingen zullen bepalen. Wij hebben het bij de laatste gemeenteraadsverkiezingen in 2014 ontzettend goed gedaan. Er staat dus veel op het spel.

Uiteraard zal ik in de maanden voorafgaand aan die verkiezingen waar mogelijk lokale campagnes ondersteunen. Voorlopig ben ik echter nog druk met de formatie. D66 heeft al ver voor de verkiezingen gezegd dat een nieuw kabinet stabiel moet zijn en een evenwicht moet vormen tussen links en rechts. Of beter, tussen progressief en conservatief. Wij voerden immers een campagne voor alle Nederlanders. Onze inzet is er dan ook op gericht dat zoveel mogelijk Nederlanders zich in een nieuwe coalitie herkennen. Dat is niet makkelijk. Maar het is wel nodig. We zullen de verbinding moeten zoeken, zodat het vertrouwen van mensen in de politiek weer kan groeien. Daar zetten wij ons voor in. En daar mag u ons aan houden.

Alexander Pechtold

06.
Dit zijn ze!

Continue campagne
(in Tilburg) 22. D66

04. in beeld: TK2017

10. de eerste 60 dagen van...
Jessica van Eijs

12. formeren in de polder

15. lokale successen

18. frisse wind in Heumen

21. thema-afdelingen

24. programma 2018-2022
aan tafel in Houten

27. essay
Van Mierlo Stichting

30. toekomst.d66.nl

33. buitenlandse zaken

36. ondertussen in...
Brussel

38. und jetzt voraus

41. 4 vragen van Eelco Keij

42. D66'er & Europeaan
Laurens Jan Brinkhorst

44. uit de vereniging

46. Gay Pride 2017

48. ik ben D66

Bedankt!

(en tot snel!)

Op 24 februari j.l. trapte campagneleider Sjoerd Sjoerdsma de **D66-Bustour** af in Den Haag. Drie weken lang reden twee enorme campagnebussen – volgestouwd met parlementariërs, medewerkers, vrijwilligers en héél veel campagnejassen, flyers en koffie – door het land om Nederland weer D66-groen te laten kleuren. Van Zierikzee tot Groningen en van Maastricht tot Den Helder; onze campagnekaravaan was niet te missen. Naast flyeracties en werkbezoeken, organiseerde D66 ook een heus campagnefestival: het **Festival van de Redelijkheid**, op zondag 12 maart in de Rotterdamse Doelen. Met inspirerende optredens van o.a. oud-partijleider Jan Terlouw, advocaat Gerard Spong, schrijver Abdelkader Benali en Paul Haenen als Dominee Gremdaat. Drie dagen later – op woensdag 15 maart 2017 – stonden honderden D66'ers vol spanning te wachten op de eerste exitpoll in Strandclub Doen! aan het Scheveningse strand. Een paar uur later kon het feest dan eindelijk beginnen, want de eerste prognose bleek juist: onze kandidaten behaalden samen 1.285.819 stemmen, goed voor maar liefst **19 zetels** in de Tweede Kamer, een winst van **7 zetels**! D66 bedankt alle medewerkers en vrijwilligers die deze prachtige campagne tot zo'n groot succes hebben gemaakt, en hoopt ook weer op u te mogen rekenen bij de campagne voor de aankomende gemeenteraadsverkiezingen (GR2018), die plaatsvinden op **21 maart 2018**!

Dit zijn ze!

23 maart 2017: de 19 verkozen Kamerleden van D66 zijn zojuist geïnstalleerd in de Tweede Kamer.

Bij de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart behaalde D66 maar liefst 19 zetels – een winst van 7 zetels! Dat betekent: negen nieuwe en tien vertrouwde gezichten (Fatma Koser Kaya en Judith Swinkels stelden zich niet opnieuw verkiesbaar) in de D66-fractie. Wie zijn zij, welke onderwerpen hebben zij in hun portefeuille en wat was hun eerste wapenfeit na 15 maart?

1 Alexander Pechtold (1965)

Woonplaats: Wageningen
Partijleider en fractievoorzitter
sinds: 2006
Portefeuilles: Kunst & Cultuur

Eerste wapenfeit: “Samen met Wouter Koolmees heb ik een bijdrage geleverd aan #alleman-nenhandinhand van Barbara Barend en Daan Verhoeven nadat twee jongemannen in Arnhem waren belaagd omdat zij hand in hand liepen. De foto’s – we liepen hand in hand over het Binnenhof naar het formatiegesprek – gingen de hele wereld over.”
Privé-weetje: “Sinds ik tijdens de campagne op tv vertelde dat ik **bijzondere manchetknopen** verzamel, ben ik overspoeld met zakjes en doosjes manchetknopen. Ik heb er nu genoeg voor de rest van m’n leven, haha!”
Favoriete vakantiebestemming: “Twee eilanden binnen ons Koninkrijk: Texel en Bonaire.”

2 Stientje van Veldhoven (1973)

Woonplaats: Rijswijk
Tweede Kamerlid sinds: 2010
Portefeuilles: Energie & Klimaat; Gaswinning; Circulaire economie

Eerste wapenfeit: “Mijn eerste debat ging over Groningen. Ik ben erg blij dat mijn motie, die stelt “dat er snel een regeling moet komen,

voor de ruimhartige afhandeling van mijnbouwschade, onafhankelijk van de NAM” door de hele Kamer werd gedragen en door Minister Kamp werd overgenomen.”
Privé-weetje: “Ik wilde altijd al een keer een **parachutesprong** maken. Na twintig minuten vliegen hoorde ik: *Doet u de deur maar open, en voeten eerst*. De vrije val, de stilte en het uitzicht; het bleek een fantastische ervaring!”
Favoriete vakantiebestemming: “Op mijn verlanglijstje: de Zijderoute afreizen, van Europa naar Azië.”

3 Wouter Koolmees (1977)

Woonplaats: Rotterdam
Tweede Kamerlid sinds: 2010
Portefeuilles: Financiën (rijksbegroting); Rijksuitgaven Eurogroep/ecofin; Financiële Markten; Staatsdeelnemingen

Eerste wapenfeit: “Als secondant van Alexander Pechtold naar de onderhandelingen voor de formatie.”
Privé-weetje: “Ik ben een groot fan van **Feyenoord!** Als oud-seizoenkaarthouder ben ik dan ook heel trots op de landstitel.”
Favoriete vakantiebestemming: “Fiskardo op Kefalonia in Griekenland. Prachtig Grieks eiland (vooral de noordkant) en de Grieken kunnen wel wat inkomsten gebruiken.”

4 Pia Dijkstra (1954)

Woonplaats: Utrecht
Tweede Kamerlid sinds: 2010
Portefeuilles: Zorg (cure); Medisch-ethisch; Oorlogsgetroffenen en Nederlands-Indië

Eerste wapenfeit: “Ik houd me vooral bezig met het maatschappelijk debat over het onderwerp Voltooid Leven, waar ik eind vorig jaar een initiatiefwet voor heb ingediend.”
Privé-weetje: “Twee dagen na de verkiezingen kregen we een **jong hondje**. Hij vraagt heel veel tijd en aandacht, maar ik ga graag met hem naar de puppytraining.”
Favoriete vakantiebestemming: “Frankrijk en Italië. Ik houd van het klimaat, het eten, en van fietsen en wandelen.”

5 Ingrid van Engelshoven (1966)

Woonplaats: Den Haag
Tweede Kamerlid sinds: 2017
Portefeuilles: Binnenlandse Zaken; Politie; Brandweer, crisisbeheersing; Rijksdienst; Auteursrecht

Eerste wapenfeit: “Ik heb een amendement ingediend om een duidelijke tekst in de Grondwet te krijgen die uitdraagt dat Nederland een democratische rechtsstaat is en dat de overheid de grondrechten en de fundamentele rechtsbeginselen moet

waarborgen.”
Privé-weetje: “Ik ga zo vaak als mogelijk naar het theater, liefst naar **toneel**.”
Favoriete vakantiebestemming: “Overal waar je lange wandeltochten kunt maken. Hoog op het verlanglijstje: The Lebanon Walking Trail – 490 kilometer, van noord- naar zuid-Libanon.”

6 Vera Bergkamp (1971)

Woonplaats: Amsterdam
Tweede Kamerlid sinds: 2012
Portefeuilles: Zorg (care), waaronder: ouderenzorg en gehandicaptenbeleid; mantelzorgers en vrijwilligers; Geneesmiddelenbeleid; Intensieve Kindzorg; Drugs; Alcohol en Tabak; Familierecht/Familie van Nu

Eerste wapenfeit: “Stel je voor: vader doodt moeder. Hoe zit het dan met het contact of de omgang dat het kind heeft met de vader? Ik heb via een amendement geregeld dat het kind in deze vreselijke situatie altijd een bijzondere curator krijgt om zijn of haar belang te behartigen.”
Privé-weetje: “Voor mij is onmisbaar, iedere ochtend: de **huisgemaakte koffie** van mijn vrouw. Daar kan geen Nespresso tegen op!”
Favoriete vakantiebestemming: “Spanje. En dan specifiek het gebied Andalusië. Je hebt daar alles: strand, cultuur en natuur.”

7 Kees Verhoeven (1976)

Woonplaats: Amersfoort
Tweede Kamerlid sinds: 2012
Portefeuilles: Europese Zaken; Terrorisme; Inlichtingendiensten; ICT/Privacy/Cybersecurity; Kansspelen

Eerste wapenfeit: “Ik ben vooral druk met de digitale samenleving en onze cybeveiligheid. Langzaam maar zeker slagen we er als partij in om dit onderwerp steeds beter op de kaart te zetten. Dat is hard nodig!”
Privé-weetje: “Ik word rustig van mijn **dagelijkse wandeling** en ik loop soms hard. Zo haal ik dagelijks minimaal 15.000 stappen op mijn stappenteller!”
Favoriete vakantiebestemming: “Antiqua, Guatemala. Ik heb er in 2001 een half jaar gewoond en gewerkt als leraar en ik ben benieuwd hoe het land er nu voor staat.”

8 Paul van Meenen (1956)

Woonplaats: Leiden
Tweede Kamerlid sinds: 2012
Portefeuilles: Primair Onderwijs; Voortgezet Onderwijs; Hoger Onderwijs en universiteit; Algemene Zaken/Koninklijk huis

Eerste wapenfeit: “Mijn motie over de herziening van het curriculum in basis- en voortgezet onderwijs is aangenomen. Hierin is vast-

gelegd wat er de komende jaren wel en niet veranderd wordt. De motie heeft een groot draagvlak in de Kamer én – belangrijker: in het onderwijs.”

Privé-weetje: “Ik ben opa van een heel **lieve kleindochter**. Zij is nu 2,5 jaar en ik mag veel voor haar zorgen – wat een groot feest is!”

Favoriete vakantiebestemming: “Rome. Als ik niet in Leiden zou wonen, zou het in Rome zijn.”

Woonplaats: Amsterdam

Tweede Kamerlid sinds 2017

Portefeuilles: Economische Zaken/ MKB; Innovatie/Wetenschap; Marktordening en mededinging; Toerisme; Media

Eerste wapenfeit: “Grote Nederlandse bedrijven krijgen steeds vaker een ongevraagd overnamebod uit het buitenland. Zo’n overname kan prima zijn, maar het mag niet betekenen dat deze bedrijven daardoor hun investeringen in duurzaamheid en innovatie stopzetten. De Tweede Kamer gaat hier op mijn initiatief over in debat.”

Privé-weetje: “Ik ben **fan van NEC**, de Nijmeegse voetbalclub. Mijn wieg stond in Hurwenen, een klein dorpje aan de zuidoever van de Waal – vandaar.”

Favoriete vakantiebestemming: “Tot twee keer toe ging een geplande trip naar Berlijn last-minute niet door. Driemaal is scheepsrecht.”

Woonplaats: Den Haag

Tweede Kamerlid sinds: 2012

Portefeuilles: Fiscaliteit/belastingen; AOW en pensioenen; Arbeidsmarkt; Arbeidsongeschiktheid; Arbeid & Zorg; Zzp’ers

Eerste wapenfeit: “Ik heb onder andere gedebatteerd over het tegengaan van belastingontwijking en het moderniseren van ons pensioenstelsel.”

Privé-weetje: “Begin 1999 heb ik **mijn vrouw** ontmoet op het D66-congres in Veldhoven. Inmiddels zijn we al achttien jaar samen!”

Favoriete vakantiebestemming: “Tien jaar geleden reisde ik met mijn vrouw door Nieuw-Zeeland; daar wil ik in de toekomst graag nog een keer naar toe.”

Woonplaats: Den Haag

Tweede Kamerlid sinds: 2012

campagneleider sinds: 2016

Portefeuilles: Buitenlandse Zaken; Artikel 100 procedure/missies; Wapenexportbeleid; Internationaal Strafrecht; Emancipatie

Eerste wapenfeit: “Het campagneleidersontbijt en -debat op 16 maart. Ik had graag gewild dat ik kon uitslapen op de dag na de verkiezingen, maar ik ontkwam

niet aan deze traditie. Gelukkig was het met 19 zetels alsnog prettig wakker worden.”

Privé-weetje: “Het was een moeizaam voetbaljaar voor mij, als **PSV-fan**.”

Favoriete vakantiebestemming: “Schiermonnikoog. Heerlijk uitwaaien op het breedste strand van Nederland.”

Woonplaats: Nijmegen

Tweede Kamerlid sinds: 2017

Portefeuilles: Spoor/Openbaar vervoer/Taxi; Wegen; Fiets; Luchtvaart/Scheepvaart; Waterveiligheid; Democratische Vernieuwing

Eerste wapenfeit: “Het indienen van de tweede lezing van de Grondwetswijziging over de gekozen burgemeester. Als beide Kamers dit voorstel aannemen, maakt dat de weg vrij om de rol, de bevoegdheden en de benoemingswijze van onze belangrijkste lokale bestuurders te vernieuwen!”

Privé-weetje: “Ik heb een **straat-hond** uit Pristina, dankzij een heldhaftige reddingsactie van collega-Kamerlid Maarten Groothuizen, die destijds in Kosovo werkte voor een EU-missie.”

Favoriete vakantiebestemming: “Nu ik regelmatig doorde weeks in Den Haag verblijf, levert thuis-komen – als ik over de Waalbrug Nijmegen binnenrijd – wekelijks een vakantiegevoel op.”

Eerste wapenfeit: “Een debat met het kabinet over adverteren door de overheid op websites waar vrouwenonvriendelijkheid en seksisme het vlaggenschip is. Het ministerie van Defensie adver-

Woonplaats: Eindhoven

Tweede Kamerlid sinds: 2017

Portefeuilles: Wonen; Ruimtelijke ordening; Krimp; Milieu; Omgevingswet; Waterkwaliteit

Eerste wapenfeit: “Mijn maiden-speech en eerste debat gingen over de lozingen van een gevaarlijke stof door Chemours (Dordrecht) in de Merwede. Het is belangrijk dat mensen in een veilige omgeving wonen en werken.”

Privé-weetje: “Ik heb **architectuur** gestudeerd. In ons fractiegebouw, het voormalig Ministerie van Justitie, geniet ik elke dag weer van het unieke erfgoed waarin ik werk.”

Favoriete vakantiebestemming: “Moeilijk! Het belangrijkste voor mij is dat ik buiten kan zijn en ik houd van goed eten.”

Woonplaats: Rotterdam

Tweede Kamerlid sinds: 2016

Portefeuilles: Defensie materieel; Defensie personeel; Voortgang missies; Veteranenbeleid

Eerste wapenfeit: “Een debat met het kabinet over adverteren door de overheid op websites waar vrouwenonvriendelijkheid en seksisme het vlaggenschip is. Het ministerie van Defensie adver-

teert er niet meer, voorlopig.”

Privé-weetje: “Ik houd van ouderwets **plaatjes draaien**. Een platenspeler geeft zo’n mooi geluid en dan die mooie plaatjes zelf, die omgedraaid moeten worden. Pure ontspanning.”

Favoriete vakantiebestemming: “Ik kan genieten van Frankrijk vanwege de natuur en het eten. Maar we hebben ook zoveel mooie natuur in Nederland; je hoeft niet ver te reizen om tot jezelf te komen.”

Woonplaats: Nijmegen

Tweede Kamerlid sinds: 2017

Portefeuilles: Strafrecht (OM/rechters); Slachtofferhulp; Prostitutie en mensenhandel; Financieel-economische criminaliteit; Ondernemingsrecht/faillissementsrecht; Immigratie en Asiel; Georganiseerde criminaliteit en rechtsbijstand.

Eerste wapenfeit: “Mijn eerste motie – die de regering oproept om bij vergoeding van affectieschade, stiefkinderen en -ouders hetzelfde te behandelen als biologische verwanten – werd unaniem aangenomen.”

Privé-weetje: “Ik heb een sterke interesse in de **voormalige Sovjet-Unie**. Ik heb inmiddels elf van de vijftien voormalige deelstaten bezocht.”

Favoriete vakantiebestemming: “Het Maidan-plein in Kiev, de hoofdstad van Oekraïne. Een jaar lang liep ik er dagelijks langs, op weg naar mijn werk, en elke keer werd ik herinnerd aan de indrukwekkende protesten van een paar jaar geleden.”

Foto Sebastiaan ter Burg

Woonplaats: Amsterdam

Tweede Kamerlid sinds: 2017

Portefeuilles: Buitenlandse Handel en Ontwikkelingssamenwerking; TTIP/CETA; Integratie

Eerste wapenfeit: “Bij mijn eerste debat over de hongersnood in Afrika werd mijn motie over het verder ondersteunen van landen in de regio die al veel doen met betrekking tot opvang door de Kamer gesteund.”

Privé-weetje: “Ik heb een voorliefde voor **talen** en ik spreek er ook een aantal. Die probeer ik ondanks mijn drukke agenda allemaal op peil te houden.”

Favoriete vakantiebestemming: “Barcelona, mede vanwege de mooie film *l’Auberge Espagnole*.”

Woonplaats: Neer

Tweede Kamerlid sinds: 2017

Portefeuilles: Kinderopvang/ kindregelingen; Jeugdzorg; Jeugdcriminaliteit; Participatiewet; Arbeidsomstandigheden; Armoede- en schuldenbeleid

Eerste wapenfeit: “Mijn optreden in de rubriek voor nieuwe Kamerleden bij talkshow *Pauw*! Ik kreeg de kans om in drie minuten te vertellen over waarom ik de politiek in wilde en welke levenservaring ik meeneem.”

Privé-weetje: “Om me op te laden voor een debat, luister ik vaak naar **Hardstyle-muziek**. En in het weekend fungeer ik als grensrechter, scheidsrechter én coach.”

Favoriete vakantiebestemming: “Stedentrips in Europa. Maar ik ben ook graag in mijn geboorteprovincie Limburg. Met als absolute nummer 1: het Groothertogdom van Leudal!”

Woonplaats: Groningen

Tweede Kamerlid sinds: 2017

Portefeuilles: Sport; Preventie; GGZ; MBO; Leven lang leren; Koninkrijksrelaties

Eerste wapenfeit: “Mijn maiden-speech. Waarin ik mijn politieke idealen – een inclusieve samenleving waarin iedereen telt – goed heb kunnen verwoorden.”

Privé-weetje: “Naast het feit dat ik bijna alles wat met sport en bewegen leuk vind, ben ik fan van **Bob Dylan**.”

Favoriete vakantiebestemming: “De eilanden Schiermonnikoog en Curaçao zijn favoriet. In, op en aan het water ontspan ik het beste.

Woonplaats: Haarlem

Tweede Kamerlid sinds: 2017

Portefeuilles: Landbouw; Visserij; Natuur; Dierenwelzijn; Voedsel(productie)

Eerste wapenfeit: “Ik heb vragen gesteld aan staatssecretaris Van Dam van Economische Zaken over het voornemen van een aantal Amerikaanse fastfoodketens om zich te gaan vestigen in scholen en ziekenhuizen.”

Privé-weetje: “Ik ben graag op het water; naast zeilen ben ik onlangs begonnen met **kitesurfen**, waardoor ik meer Noordzeewater binnenkrijg dan me lief is...”

Favoriete vakantiebestemming: “Friesland. In mijn jeugd fietste ik vaak van Haarlem naar Grou over de Afsluitdijk. Niet zo lang geleden heb ik met mijn dochters een paar dagen door Friesland gezeild, met een tentje. Prachtig!”

19 zetels

Jessica van Eijs (35) is een van de negen nieuwe gezichten van de Tweede Kamerfractie van D66. Op 23 maart legde ze – samen met haar 149 collega-Kamerleden – de eed af in de plenaire zaal van de Tweede Kamer. Precies twee maanden later spreekt redacteur Jan Remmert Fröling haar in haar werkkamer op de fractie van D66. “De eerste dag voelde als een nieuwe school: waar zijn de toiletten, waar moet ik thee halen?”

De eerste 60 dagen van...

“Op 15 maart 2017 ben ik ’s ochtends eerst gaan stemmen op het station in Eindhoven. Daarna ben met de trein naar Utrecht gereisd om nog een laatste keer te flyeren met het campagneteam. Wat is er dan leuker dan dat een onbekende vrouw tegen je zegt dat ze op D66-kandidaat nummer 13 gaat stemmen! Na het flyeren ben ik met de campagnebus mee naar Scheveningen gereden, naar de strandtent waar we die avond met z’n allen naar de uitslagen zouden kijken. Wat me van die avond vooral is bijgebleven, is dat iedereen bij de eerste exitpoll om negen uur begon te juichen en me begon te feliciteren. Terwijl ik alleen maar dacht: *nee, nee, ik geloof pas echt dat ik Kamerlid ben als ik de definitieve uitslagen heb gezien.*”

Vuurdoop voor de Kamer

Haar nieuwe leven als (aspirant-)parlementariër begon eigenlijk al vorig najaar, toen haar plek op nummer 13 op de D66-kandidatenlijst voor de Tweede Kamerverkiezingen – na de ledenstemming in november – een feit was. En toen moest de campagne nog beginnen: mee op de campagnebus, flyeren, werkbezoeken afleggen, debatten voeren en interviews geven. Een waanzinnig drukke maar ook leerzame periode, zegt Van Eijs. Niet dat ze nooit eerder intensief campagne had gevoerd: ze was al sinds 2010 zeer actief bij D66 in Eindhoven, haar woonplaats, als burgercomissielid, campagnecoördinator, afdelingssecretaris en raadslid – sinds 2014 tevens fractievoorzitter. De debatten tijdens de campagne vond ze het spannendst. “Die voelden als een soort vuurdoop voor het Kamerwerk. Zo nam ik in Madurodam deel aan een debat over volkshuisvesting waar ik tegenover drie Kamerleden met de portefeuille ‘wonen’ stond. Ik was best wel nerveus, want hoe houd je je staande in zo’n ervaren gezelschap? Grappig was dat het achteraf reuze

meeviel, omdat ik veel praktijkervaring meebracht. Vóór mijn Kamerlidmaatschap werkte ik namelijk als adviseur op het gebied van energiebesparing voor verschillende woningbouwcorporaties, en in de gemeenteraad had ik het thema wonen in mijn portefeuille.”

Veel Kamerleden hebben bestuurlijke en politieke ervaring opgedaan als gemeenteraadslid of Statenlid. Maar het Kamerwerk is aanzienlijk gecompliceerder dan raadswork, zegt Van Eijs. Om die overgang zo soepel mogelijk te laten verlopen, zorgde D66 voor intensieve ondersteuning van de kandidaat-Kamerleden. Van Eijs: “Wat mij enorm geholpen heeft, was het buddy-systeem: medewerkers die aan jou gekoppeld worden ter ondersteuning bij zaken waar je nog niet zo ervaren in bent. Zo had ik een woordvoerder-buddy en een buddy die me hielp bij het inhoudelijke voorbereiden van debatonderwerpen.”

Door de wasstraat

De ochtend na de verkiezingsavond kwam Van Eijs te laat voor het aansnijden van de taart in de fractiekamer. “Ik had de verkeerde tram gepakt omdat ik niet op zat te letten. Ik kreeg namelijk voortdurend felicitatieberichten binnen op mijn telefoon!” Ze was gelukkig wel op tijd voor ‘de wasstraat’, waarbij alle nieuwe Kamerleden op de foto gaan, hun Rijkspas en telefoon krijgen en ze allerlei administratieve zaken moeten regelen. “En je moet die dag ook je aanvaarding van je nominatie voor het Kamerlidmaatschap ondertekenen. Vanaf dat moment ga je echt aan het werk.”

Op 23 maart werden alle Kamerleden officieel geïnstalleerd in de Tweede Kamer. Daarna werd de voorlopige portefeuillevreiding van de fractie uitgewerkt. Van Eijs: “Elk Kamerlid geeft

“Wat me van die avond vooral is bijgebleven, is dat iedereen bij de eerste exitpoll om negen uur begon te juichen en me begon te feliciteren”

d66.nl/maidenspeech-kamerlid-jessica-eijs

Foto verkiezingsavond Jeroen Moolman

aan welke portefeuille de voorkeur heeft en welke niet. En dan begint het puzzelen. Ik ben heel erg blij met mijn portefeuille (*Wonen; Ruimtelijke ordening; Krimp; Milieu; Omgevingswet, red.*).

Valkuilen en uitdagingen

Een belangrijk moment voor nieuwe Kamerleden is de maiden-speech, de eerste speech in de Tweede Kamer. “Voor mij was dat bij een debat dat met milieu te maken had. Het ging onder andere over lozingen bij chemiebedrijf Chemours, voorheen Dupont, in Dordrecht. De omwonenden daar zijn jarenlang blootgesteld aan een giftige stof. Het gaat over gezondheid, dus zo’n onderwerp raakt veel mensen.”

Een van de valkuilen waar nieuwe Kamerleden regelmatig instappen, is dat ze zich op van alles en nog wat storten, met risico op ‘verdrinking’. Van Eijs: “Op dit moment valt dat wel mee, want er staan veel onderwerpen *on hold* vanwege de formatie. Die tijd benut ik met luisteren en inlezen en het voeren van gesprekken met mensen uit het veld die graag met mij willen praten vanwege mijn portefeuille. Je moet daar natuurlijk wel kritisch in zijn, maar ik leer ook van de vakkennis die zij meenemen. Verder geeft deze relatief rustige periode je de ruimte om het spel en de spelers beter te leren kennen. Ik heb 149 collega-Kamerleden en ik durf nog niet te zeggen dat ik die allemaal ken, laat staan hun fractiemedewerkers en de medewerkers op de verschillende ministeries.”

En praktisch gezien zijn er ook nog voldoende uitdagingen die tijd en energie vragen, zegt van Eijs. “In het begin voelde het een beetje zoals vroeger, als je op een nieuwe school begon: waar zijn de toiletten, waar is de kantine, waar moet ik thee halen?”

Dip in de ringleiding

Jessica van Eijs is het eerste slechthorende Kamerlid. Zonder gehoorapparaat verstaat ze met links ongeveer 50 procent; rechts is dat nul. Zonder technische aanpassingen is het voor haar niet mogelijk zijn om haar werk uit te voeren. “Zo staat er in de fractiekamer een infrarood-installatie en zijn mijn audiciens bezig om de instellingen van mijn gehoorapparaat beter af te stellen, zodat ik minder last heb van alle bijgeluiden. In de plenaire zaal is een ringleiding aanwezig, die geluid kan doorzenden, maar die heeft een ‘dip’ in de ontvangst in de vierde rij van de Kamerbankjes – precies waar mijn zitplaats is. Daar wordt nu een oplossing voor gezocht. Deze ringleiding heeft bovendien geen bereik achter het spreekgestoelte. Blijkbaar ging men er vroeger vanuit dat slechthorenden nooit vanachter het spreekgestoelte het woord zouden richten tot de plenaire zaal.” ■

Formeren in de polder

Wat zijn de geschreven en ongeschreven regels bij de kabinetsformatie? Redacteur Marishka Neekilappillai vroeg het aan D66-fractievoorzitter in de Eerste Kamer Thom de Graaf, die betrokken was bij de formatie van Paars II en Balkenende II, en D66-raadslid Peter Bootsma, die onlangs promoveerde op zijn onderzoek naar coalitievorming in Nederland en Duitsland. “Het typisch Nederlandse polderen is ook terug te vinden in de kabinetsformatie.”

In 1998 vertegenwoordigde Thom de Graaf – als voorzitter van de Tweede Kamerfractie – D66 tijdens de coalitieonderhandelingen die leidden tot het tweede Paarse kabinet. Ook bij de formatie van het kabinet-Balkenende II was De Graaf betrokken; nadien werd hij benoemd tot vicepremier en minister voor Bestuurlijke Vernieuwing en Koninkrijksrelaties in dat kabinet. Peter Bootsma is D66-raadslid in Leiden en promoveerde in maart van dit jaar op zijn onderzoek naar naoorlogse coalitievorming in Nederland en Duitsland.

In het statige Haagse pand van de Vereniging Hogescholen, waarvan De Graaf voorzitter is, vraag ik hen naar de geschreven en ongeschreven regels omtrent kabinetsformatie, over de bijdrage

die D66 heeft geleverd aan dit proces, en over de verschillen tussen Duitsland en Nederland.

In Duitsland duurt het gemiddeld 43 dagen en in Nederland 88 dagen voordat er een coalitie tot stand komt. Waar komt dat grote verschil vandaan?

Peter Bootsma: “Er spelen verschillende factoren. Duitsland is een federatie en heeft door de hoge kiesdrempel, die in 1953 werd ingevoerd, een overzichtelijk partijlandschap. Kleine partijen, zoals onze SGP en PvdD, zouden door die hoge kiesdrempel – minstens vijf procent van de stemmen – niet in het Duitse parlement vertegenwoordigd kunnen worden. In Duitsland is het daarom voorspelbaar dat CDU en/of SPD onderdeel uitmaken van de coalitie. Nederland is daarentegen een eenheidsstaat en heeft door de lage kiesdrempel een meer pluriform partijlandschap. Hier vinden we het logisch dat wanneer 1/150ste van Nederland op de SGP stemt, de SGP een zetel krijgt in de Tweede Kamer. Stabiliteit is de kernwaarde van de Duitse politieke cultuur; in Nederland is representativiteit de kernwaarde.”

Thom de Graaf: “In Nederland vinden we representativiteit inderdaad belangrijker dan meerderheidsvorming. Daardoor leidt het Nederlands kiesstelsel tot een versplinterd politiek landschap. Er zijn in het verleden wel pogingen gedaan om coalitievorming vóór de Tweede Kamerverkiezingen te laten plaatsvinden, zeker vanuit de progressieve partijen. Het sluiten van het concept-regeerakkoord *Keerpunt 1972*, tussen D66, PvdA en PPR, is hiervan een voorbeeld. De meeste partijen binden zich echter liever niet vóór de verkiezingen al aan een akkoord, want dan hebben ze in de formatie geen speelruimte meer. Geen coalitievorming vóór de verkiezingen betekent dus dat er meer tijd nodig is daarna.”

Verklaart de Nederlandse ‘volksaard’ misschien ook de langere duur van de kabinetsformatie?

De Graaf: “Het typisch Nederlandse polderen is zeker terug te vinden in onze kabinetsformaties. Wij ruimen bewust tijd in na een hevige verkiezingstijd om af te koelen. Dan gaan we voorzichtig onderhandelen – polderen – totdat we een vorm van consensus hebben van een werkbare meerderheid. Maar ik heb deze lange duur nooit erg gevonden. Er gaat namelijk weinig fout in de periode tussen de Tweede Kamerverkiezingen en de installatie van een nieuw kabinet. Er wordt nog steeds goed geregeerd. Sterker nog, naarmate de kabinetsformatie langer duurt, hebben demissionaire ministers van het nog zittende kabinet de neiging om daadkrachtiger te besturen.”

“Stabiliteit is de kernwaarde van de Duitse politieke cultuur; in Nederland vinden we representativiteit belangrijker”

– Peter Bootsma

In de Grondwet is geen regel te vinden die voorschrijft hoe een kabinetsformatie dient te verlopen. Zijn er ongeschreven regels?

De Graaf: “Er zijn inderdaad geen harde regels. Tussen de verkiezingen en het aantreden van het kabinet is er sprake van machtsvorming. In de formatie ben je eigenlijk bezig met het organiseren van vertrouwen, om te voorkomen dat een kabinet bij het eerste

aantreden al wordt weggestemd. Zo leert de geschiedenis dat een kabinet niet het vertrouwen van de meerderheid van het parlement zal krijgen, wanneer de koning in zijn eentje de samenstelling heeft bepaald. Dat geldt ook wanneer alleen de politieke leiders, zonder instemming van hun fracties, het kabinet hebben gevormd. Maar er bestaat geen staatsrechtelijk verbod op deze gang van zaken. De vertrouwensregel – die zegt dat een kabinet zijn ontslag moet aanbieden als uitdrukkelijk blijkt dat er sprake is van een gebrek aan vertrouwen in de Tweede Kamer – is de enige belangrijke regel van ongeschreven staatsrecht. “Verder bestaan er gewoontes en conventies, maar die kunnen in de loop van de tijd veranderen. Wij vinden het bijvoorbeeld

“In Nederland ruimen wij bewust tijd in om af te koelen na een hevige verkiezingsstrijd”

– Thom de Graaf

gewoon dat als een kabinet valt, er tussentijds nieuwe verkiezingen worden uitgeschreven. D66 werd mede opgericht omdat dit in de zestiger jaren niet altijd gebeurde. Toch is dat geen staatsrechtelijk gebod – hooguit een democratische wenselijkheid. Het is bijvoorbeeld ook geen rechtsregel dat de grootste partij altijd de informateur levert of de minister-president. Ook dat vloeit eerder voort uit politieke logica dan uit het staatsrecht.”

Bootsma: “Die vertrouwensregel is in 2006, aan het eind van het kabinet-Balkenende II, overigens geschonden. De Tweede Kamer nam toen kort na de verkiezingen een motie van afkeuring aan tegen minister Verdonk, omdat die weigerde het generaal pardon uit te voeren zoals de Tweede Kamer het wilde. Het kabinet zag desondanks geen reden om Verdonk te vervangen. Daarmee werd honderdvijftig jaar staatsrecht in de prullenbak gegooid.” **De Graaf:** “Dat was inderdaad een diepe schande.”

Kan een kabinetsformatie worden opgedeeld in fasen? En welke bijdrage heeft D66 geleverd aan het verloop ervan?

Bootsma: “De fasen van een kabinetsformatie kunnen in vier P’s worden uitgedrukt: partijen – het onderzoek naar mogelijke coalities; programmavorming – het schrijven van een regeerakkoord; portefeuilleverdeling – de verdeling van posten over de coalitiepartijen; en personele invulling – de keuze voor personen die de nieuwe ministers en staatssecretarissen mogen worden. Gedurende de hele kabinetsformatie is het zittende kabinet demissionair. Dit betekent dat de ministers en staatssecretarissen hun ontslag hebben ingediend, maar wachten op het moment dat de koning hun ontslag aanvaardt, namelijk, wanneer nieuwe bewindslieden door de koning benoemd en beëdigd zijn. Dit is tevens de enige procedure rondom de kabinetsformatie die wél in de Grondwet geregeld is.”

De Graaf: “Een belangrijke bijdrage van D66 aan het formatieproces is de wijziging in het Reglement van Orde van de Tweede Kamer in 2012. Sindsdien neemt de Tweede Kamer zélf het initiatief bij de formatie door zelf de informateur – en later de formateur – aan te wijzen. De macht van de kabinetsformatie werd daarmee bij het staatshoofd weggehaald – die voorheen de (in)formateur aanwees. Zeventien jaar geleden heb ik dit voorstel gedaan; in 2012 is het door Gerard Schouw en Alexander Pechtold gerealiseerd. Deze

↑ Het kabinet-Den Uyl op het bordes van Huis ten Bosch. Uiterst rechts: D66-minister Hans Gruijters (Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening).

6 keer D66 in het kabinet sinds 1966

- 1973-1977: kabinet-Den Uyl (PvdA, PPR, D66, KVP en ARP)
- 1981-1982: kabinet-Van Agt II (CDA, PvdA en D66)
- 1982-1982: kabinet-Van Agt III (CDA en D66 – overgangskabinet)
- 1994-1998: kabinet-Kok I (PvdA, VVD en D66)
- 1998-2002: kabinet-Kok II (PvdA, VVD en D66)
- 2003-2006: kabinet-Balkenende II (CDA, VVD en D66)

Bij het ter perse gaan van dit nummer was er nog geen nieuw kabinet gevormd n.a.v. de Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart 2017.

belangrijke wijziging stimuleert hopelijk het ontstaan van een nieuwe formatiecultuur; fracties voelen meer eigen verantwoorde-lijkheid en kunnen zich niet meer verschuilen achter de brede rug van de majesteit. Er staat echter geen sanctie op het schenden van dit voorschrift, zodat het risico bestaat dat de Kamer alsnog met hangende pootjes naar de koning gaat als de formatie vastloopt. Maar zo ver zal niemand het willen laten komen. D66 stelt in haar programma overigens verdere hervormingen van het parlementair stelsel voor, zoals een ander kiesstelsel en een rechtstreeks gekozen minister-president, waardoor de kabinetsvorming in de toekomst een ander verloop zal hebben dan het nu heeft.”

“Het risico bestaat dat de Kamer alsnog met hangende pootjes naar de koning gaat als de formatie vastloopt”

– Thom de Graaf

Zijn ‘kabinetsformatie’ en ‘coalitievorming’ trouwens synoniemen van elkaar?
Bootsma: “In algemeen spraakgebruik zijn ‘kabinetsformatie’ en ‘coalitievorming’ inwisselbaar. ‘Kabinetsformatie’ is een typisch Nederlands begrip dat gekoppeld is aan de hoofdrolspelers: informateur en formateur. In Duitsland bestaan die figuren niet, en wordt er alleen gesproken over coalitievorming. Daarom hanteer ik in mijn promotieonderzoek het begrip ‘coalitievorming’.”
De Graaf: “Zonder coalitievorming is er geen kabinetsformatie. Als de coalitie eenmaal gevormd is door het sluiten van een regeerak-

koord en een deal over de portefeuilles, moet de personele bezet-ting van het kabinet nog worden geregeld: de kabinetsformatie. Maar we weten uit de parlementaire geschiedenis dat formaties alsnog vast kunnen lopen op ruzies over wie wel en wie niet minister mocht worden. Een dun onderscheid dus.”

In hoeverre is de Eerste Kamerfractie van D66 betrokken bij de huidige onderhandelingen?
De Graaf: “Vanwege mijn betrokkenheid en ervaring bij eerdere for-maties, kan ik soms inzichten bieden aan de D66-onderhandelaars Alexander Pechtold en Wouter Koolmees. Maar het is niet de bedoeling dat ik namens de Eerste Kamerfractie de inhoud van een regeerakkoord mede vormgeef – daar verzet de rol en autonome positie van de Eerste Kamer zich tegen; die sluit geen akkoord over een nieuw kabinet. Ik kan wel zo nu en dan signalen geven dat bepaalde voorstellen moeilijk kunnen liggen bij de Eerste Kamerfractie. Het politieke primaat ligt echter bij de Tweede Kamerfractie, omdat die leden rechtstreeks worden gekozen.”

Wat is de betekenis van het regeerakkoord dat tussen coalitiepartners in een kabinetsformatie wordt gesloten?
De Graaf: “Het regeerakkoord is geen regeerprogramma van het kabinet, maar een akkoord tussen fracties. Die fracties spreken af het kabinet te steunen als het de maatregelen uit dat akkoord wil uitvoeren. Het regeerakkoord is er vooral om het kabinet op weg te helpen. Soms neemt het nieuwe kabinet het akkoord integraal over als eigen regeerprogram, soms wordt er nog een apart verhaal geschreven als een soort eigen invulling. Het is dus een zwaktebod van een minister of een Kamerlid om alleen maar te wijzen op het regeerakkoord als belangrijkste argument voor een voorstel of standpunt; je moet zélf voor de inhoud staan. Als D66 aan een coalitie deelnam, ondersteunde de Tweede Kamerfractie altijd de kernafspraken van het regeerakkoord. Dit is een kwestie van loyaliteit richting de andere samenwerkende partijen. Als partijen dat niet doen, is het onderlinge vertrouwen snel kapot.”
Bootsma: “Oud-premier Dries van Agt zei ooit: *Ach, geen hond kijkt meer naar het regeerakkoord zodra het geschreven is*, en de onder-koning in formatieland, Herman Tjeenk Willink, verwoordde het zo: *Het regeerakkoord is wel nodig voor het proces, maar het is zeker geen spoorboekje*. In de praktijk heeft het regeerakkoord toch vooral een disciplinerende werking voor de coalitiefracties.” ■

Verder lezen?

Coalitievorming. Een vergelijking tussen Duitsland en Nederland

Peter Bootsma
Uitgeverij Boom, maart 2017
544 pagina's
ISBN: 9789024405985

De opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen in Nederland daalt al jaren. Dat is vreemd, want het effect van lokaal beleid is vaak sneller merkbaar dan landelijk of Europees beleid. Dat kunnen inwoners en ondernemers in Zwolle, Heerenveen en Utrecht beamen: drie lokale D66-successen onder de loep.

Lokale successen

Pieter van der Mark
Fractievoorzitter
D66 Heerenveen

Claudia van Bruggen
D66-raadslid
in Zwolle

Klaas Verschuure
Fractievoorzitter
D66 Utrecht

Nederlanders lopen niet erg warm voor gemeenteraadsverkiezingen en lokale politiek. Het opkomstpercentage bij de gemeenteraadsverkiezingen is laag (53,8 procent in 2014), en neemt al jaren gestaag af. Een veel gehoorde verklaring is dat veel mensen denken dat gemeentelijke politiek en lokale invloed beperkt is door de algemene kaders van wet- en regelgeving van het Rijk en de provincie. Daarnaast lijken gemeenten ook financieel – met gemiddeld slechts dertig procent van het budget afkomstig uit eigen bronnen, zoals de onroerend-zaakbelasting – beperkte autonomie en wendbaarheid te hebben.

Lokaal takenpakket neemt toe
Maar: in de bestuurlijke hiërarchie is de gemeente in de loop der jaren juist invloedrijker geworden. De gemeen-

ten én hun takenpakket nemen steevast in omvang toe. Door de recente decentralisaties van jeugdzorg, werk en inkomen, en zorg aan ouderen en langdurig zieken, is de reikwijdte van de lokale beleidsinvloed flink gestegen – zij het dat de financiële middelen hiervoor niet altijd evenredig toenamen.

Op electoraal vlak kent de gemeente ook een omwente-ling. Landelijke partijen verliezen sinds de jaren negentig lokaal steeds meer terrein aan lokale partijen, die in 2014 bijna dertig procent van de stemmen bemachtigden. Dit gaat echter niet op voor D66; bij de gemeenteraadsver-kiezingen van 19 maart 2014 behaalden D66-afdelingen in totaal een winst van 310 zetels, en werd de partij zelfs de grootste in twaalf van de twintig grootste gemeenten, waaronder Amsterdam, Utrecht en Den Haag.

Foto Blauwehand / Panoramio

Vrije sluitings-tijden horeca (pilot)

Zwolle

Sinds augustus 2016 mag de ‘natte’ en ‘droge’ horeca in Zwolle een jaar lang de hele nacht open blijven, met één beperking: tussen 04.00 en 08.00 geldt een venstertijd voor zaken die alcohol schenken: wie binnen is kan blijven, maar voor nieuwe gasten blijft de deur dicht. “Sluitingstijden veroorzaakten een probleem aan de poort; iedereen werd ’s nachts tegelijkertijd de deur uitgezet”, vertelt Sjoerd-Jan Feenstra, uitbater van de McDonalds aan de Grote Markt. “Het middel moet het doel heiligen en dat was hier niet het geval. Met vrije sluitingstijden heb je een veel natuurlijker verloop van mensen

die naar huis gaan of nog even een burgertje komen eten.”

Claudia van Bruggen, D66-raadslid in Zwolle, legt uit waarom haar fractie met het voorstel voor deze pilot kwam. “Wij wilden gehoor geven aan de wens om de regelgeving simpeler te maken, en een einde maken aan de scheefgroei van vergunningen, veroor-

“De venstertijd maakte het voorstel draaglijk voor een raadsmeerderheid”

zaakt door een ingewikkelde constructie van zes verschillende openingstijdencategorieën. Daarnaast wilden we wat doen aan de overlast, die je nu eenmaal krijg als iedereen op hetzelfde moment, en met een drankje op, ’s nachts op straat wordt gezet.”

D66-fractievoorzitter Klaas Verschuure: “Wij wilden participatie anders organiseren, door na de verkiezingen meteen boter bij de vis te doen met directe inspraak voorafgaand aan het coalitieakkoord. Het hoofddoel: mooie ideeën ophalen uit de stad, zonder partijpolitiek. 45 raadsleden weten veel, maar 340.000 Utrechters weten nog veel meer.”

Marte Kappert, toenmalig procesmanager bij de gemeente, heeft samen met D66 en de beoogde coalitiepartners overlegd over het format en de te bespreken onderwerpen, en werkte vervolgens het concept uit. “Men kwam bij mij uit, omdat ik al langer voor de stad werkte aan het verbinden van

D66 in Zwolle
→ **5 van de 39 zetels**
→ **coalitie CU, D66, VVD en PvdA**
(1 D66-wethouder)

Maar in Zwolle – dat traditioneel gedomineerd wordt door christelijke partijen – moest eerst flinke (politieke) weerstand overwonnen worden. Een eerder voorstel van D66 en VVD sneuvelde in het vorige college. “Je wilt de sfeer in de coalitie bewaken, maar ook dat je voorstel het haalt. Lerend van Nijmegen, waar de invoering van vrije sluitingstijden goed werkt, bekeken we hoe we onze grootste coalitiepartij, de ChristenUnie, tegemoet konden komen. Met de venstertijd en de verplichting van een portier werd het voorstel draaglijk voor de meerderheid in onze raad, hoewel ChristenUnie en CDA alsnog tegenstemden.” Ondernemers, bewoners en politie werden betrokken bij zowel het ontwerp als de evaluatie van de pilot. McDonalds-uitbater Feenstra was aanvankelijk sceptisch. “Ik wilde, net als de andere ondernemers, graag volledige vrijheid.” Maar hij is tevreden over de pilot: “Mensen komen nu verspreider binnen. En zelfs met extra personeel en een tweede beveiliging draaien we meer omzet.”

Utrechtse initiatieven met het gemeentebeleid. Ik was meteen enthousiast maar het was ook een beetje spannend. Wij hadden namelijk slechts twee weken om

“340.000 Utrechters weten meer dan 45 raadsleden”

de opzet voor het Stadsgesprek te bedenken en te realiseren, en we wisten dat het voor Klaas en D66 in het begin lastig zou zijn de coalitiepartners mee te krijgen. Voor inspraak is het zaak om iedereen – ook de

Behoud Museum Belvédère

Heerenveen

In 2016 stond het voortbestaan van Museum Belvédère in Heerenveen op het spel. Directeur en conservator Han Steenbrugge: “Door de terugtrekking van sponsors werd het onmogelijk het hoofd boven water te houden. We hadden een jaarlijks tekort van ongeveer een ton. We trokken de stoute schoenen aan en gingen tijdens een inspraakavond langs alle fracties, waaronder D66, vanuit de overtuiging dat de gemeente en provincie wat moesten doen. Zeker

Foto Udo Ockema / Wikipedia

oppositie – mee te krijgen, want dán wordt het pas apolitiek, zoals we wilden.” Het eerste Stadsgesprek met de titel *Utrecht maken we samen* werd op 17 april 2014 in TivoliVredenburg gehouden, nog voor de officiële opening van het cultuurcomplex. Kappert: “Het werd een succes, omdat we er een serieuze én feestelijke ontmoeting van maakten. Aan verschillende tafels, georganiseerd per thema, werd vol enthousiasme gediscussieerd. Zo’n 400 Utrechters gingen die dag, in twee rondes, in gesprek met raadsleden om input te leveren voor het coalitieakkoord.”

Inmiddels heeft er al een hele reeks Stadsgesprekken in Utrecht plaats gevonden. Verschuure: “Het huidige Energieplan bijvoorbeeld, is opgesteld op basis van

aangezien wij al jaren succesvol op eigen kracht functioneren, dankzij vrijwilligers en onbezoldigde bestuurders, terwijl andere culturele instellingen hier wél ondersteund worden met publiek geld.” In D66 Heerenveen en fractievoorzitter Pieter van der Mark vond het museum voor moderne en hedendaagse kunst een luisterend oor. Steenbrugge: “Pieter was erg meedenkend en hielp ons met een strategie om ons politiek op het juiste spoor te zetten. Daar heb ik veel aan gehad. Bovendien heeft de aangenomen motie van D66 ons uiteindelijk structureel ingebed in het gemeentelijk cultuurbudget.”

D66-fractievoorzitter Pieter van der Mark legt uit dat dit niet gemakkelijk was. “Het was lastig om als oppositiepartij meteen geld op de plank

te krijgen. Het cultuurbeleid moest weliswaar herzien worden in de nieuwe Cultuurnota, maar het probleem was dat het beleid pas in 2018 effect zou hebben. Dat zou te laat zijn voor Belvédère. We probeerden daarom de raad uitspraak te

“Wachten op de nieuwe Cultuurnota zou te laat zijn voor Belvédère”

laten doen om het museum incidenteel bij te staan, maar coalitiepartij VVD vond het bedrag dat wij wilden willekeurig en wilde daarom eerst inzicht in de financiën. Zodoende kwamen we met een nieuwe motie, die het college van B&W opdracht gaf onderzoek te doen naar het museum en de financiële mogelijkheden. Het gemeentelijk cultuurbudget, waarin al vier culturele instellingen ondersteund werden, is nu uitgebreid met Museum Belvédère en Festival Oranjewoud.”

D66 in Heerenveen
→ **3 van de 29 zetels**

Stads-gesprekken

Utrecht

Bij de gemeenteraadsverkiezingen van 19 maart 2014 werd D66 de grootste partij in Utrecht. De fractie besloot om – nog voor het coalitieakkoord getekend was – een Stadsgesprek te organiseren, waarin inwoners, ondernemers en andere betrokkenen gevraagd werden om hun ervaringen en expertise met een bepaald beleidsdomein te delen en ideeën en oplossingen aan te dragen.

D66-fractievoorzitter Klaas Verschuure: “Wij wilden participatie anders organiseren, door na de verkiezingen meteen boter bij de vis te doen met directe inspraak voorafgaand aan het coalitieakkoord. Het hoofddoel: mooie ideeën ophalen uit de stad, zonder partijpolitiek. 45 raadsleden weten veel, maar 340.000 Utrechters weten nog veel meer.”

Marte Kappert, toenmalig procesmanager bij de gemeente, heeft samen met D66 en de beoogde coalitiepartners overlegd over het format en de te bespreken onderwerpen, en werkte vervolgens het concept uit. “Men kwam bij mij uit, omdat ik al langer voor de stad werkte aan het verbinden van

Utrechtse initiatieven met het gemeentebeleid. Ik was meteen enthousiast maar het was ook een beetje spannend. Wij hadden namelijk slechts twee weken om

“340.000 Utrechters weten meer dan 45 raadsleden”

de opzet voor het Stadsgesprek te bedenken en te realiseren, en we wisten dat het voor Klaas en D66 in het begin lastig zou zijn de coalitiepartners mee te krijgen. Voor inspraak is het zaak om iedereen – ook de

oppositie – mee te krijgen, want dán wordt het pas apolitiek, zoals we wilden.” Het eerste Stadsgesprek met de titel *Utrecht maken we samen* werd op 17 april 2014 in TivoliVredenburg gehouden, nog voor de officiële opening van het cultuurcomplex. Kappert: “Het werd een succes, omdat we er een serieuze én feestelijke ontmoeting van maakten. Aan verschillende tafels, georganiseerd per thema, werd vol enthousiasme gediscussieerd. Zo’n 400 Utrechters gingen die dag, in twee rondes, in gesprek met raadsleden om input te leveren voor het coalitieakkoord.”

Inmiddels heeft er al een hele reeks Stadsgesprekken in Utrecht plaats gevonden. Verschuure: “Het huidige Energieplan bijvoorbeeld, is opgesteld op basis van

drie Stadsgesprekken. Van de horecaverordening tot de bouw van een nieuwe wijk; bijna elk onderwerp leent zich voor een Stadsgesprek. Het gaat er om dat je de input van de bewoners gebruikt vóórdat je plannen maakt – en daar ook iets mee doet.”

D66 in Utrecht
→ **13 van de 45 zetels**
→ **coalitie D66, GroenLinks, VVD en SP** (2 D66-wethouders)

Frisse wind in Heumen

Voor het eerst sinds mensenheugenis kunnen kiezers in Heumen volgend jaar op D66 stemmen tijdens de gemeenteraadsverkiezingen op 21 maart 2018. De komst van D66 Heumen kan het gemeentehuis weleens op stellen gaan zetten, ontdekte redacteur Frans Dijkstra, die een bezoekje bracht aan de kersverse afdeling even ten zuiden van Nijmegen.

← Partijleider Alexander Pechtold samen met de kerngroep van D66 Heumen (uiterst links: medeoprichtster Janneke Idsenga) na de officiële aftrap op 20 april 2016. Foto: Zekerwel.nl

D66 Rijk van Nijmegen

Het zevenkoppige bestuur van D66 Rijk van Nijmegen organiseert de dagelijkse gang van zaken binnen de vijf D66-afdelingen: Beuningen, Berg & Dal, Heumen, Nijmegen en Wijchen: rijkvannijmegen.d66.nl

“We moeten alles nog leren”, zegt Leon Pillich, lid van de oorspronkelijke kerngroep van D66 Heumen en bijgenaamd *Big Brother*, omdat alle ideeën voor het verkiezingsprogramma, rijp en groen, in zijn computer zitten. Als de zes leden van de werkgroep Welzijn van D66 Heumen bijeenkomen om hun deel van het verkiezingsprogramma op poten te zetten, zit Pillich aan het hoofd van de tafel, paraat met de wiki-app waarin hij alles verzamelt. “Laten we beginnen met onderwijs”, opent hij het gesprek. “Goed idee”, zegt Janneke Idsenga, drijvende kracht achter de nieuwe afdeling. “Onderwijs was de belangrijkste reden dat ik lid ben geworden van D66”, vertelt Idsenga. Maar die politieke keuze kon ze voor haar eigen gemeente niet maken. “Ik vond het zo raar dat ik in Heumen niet op D66 kon stemmen en moest uitwijken naar een andere partij.” Voor de raadsverkiezingen van 2014 heeft ze ook al geprobeerd D66 in Heumen aan de praat te krijgen. Dat mislukte doordat maar een paar leden meededen. Maar die hielden vol, onder andere door elke maand bij winkelcentra te posten om met voorbijgangers te praten over wat hen dwarszit. Dat gaf een rijkdom aan ideeën, die ze nu gebruiken voor het verkiezingsprogramma.

En toen kwam Alexander langs

In oktober 2015 vond er toch weer een bijeenkomst plaats, daaruit volgde een actieve kerngroep en ook de overkoepelende afdeling D66 Rijk van Nijmegen

(zie kader) bleef de Heumense leden opporren om D66 Heumen dit keer te laten slagen. Partijleider Alexander Pechtold gaf het laatste zetje toen hij op 20 april vorig jaar naar Heumen kwam voor de officiële aftrap van de nieuwe afdeling, waarbij 130 belangstellenden samenkamen in sociaal cultureel centrum Maldensteijn in Malden (zie foto). Inmiddels bouwt bijna de helft van de 35 leden van het kersverse D66 Heumen actief mee aan de nieuwe, eigen afdeling die de komende verkiezingsstrijd moet leveren.

De suggesties voor beter onderwijs in Heumen vliegen ondertussen over tafel bij de werkgroep Welzijn: les in programmeren op de basisschool, Duits op school stimuleren want Duitsland ligt vlakbij, conciërges aanstellen, steun voor een taalcafé voor vluchtelingen die ook in Heumen zijn neergestreken en gemeenteraadsleden voor de klas zodat kinderen een idee krijgen van lokale politiek. Bij sommige onderwerpen besluit de werkgroep te putten uit de ‘handreiking’ die het Landelijk Bureau van D66 heeft geschreven voor lokale verkiezingsprogramma’s. Ook ideeën uit het overkoepelende Rijk van Nijmegen komen in het Heumense programma terecht. Veel eigen suggesties moeten eerst maar eens besproken worden met schoolleiders, besluit de werkgroep. De afspraken komen allemaal in de wiki-app, waar alle actieve leden toegang tot hebben.

**“Ik vond
het zo raar
dat ik in
Heumen,
mijn eigen
gemeente,
niet op
D66 kon
stemmen”**

– Janneke Idsenga,
medeoprichter

Gefronste wenkbrauwen in het gemeentehuis
De Tweede Kamerverkiezingen van 15 maart hebben de nieuwe afdeling vleugels gegeven. D66 werd met 15,5 procent de tweede partij in Heumen, na de VVD. Die uitslag zal niet makkelijk te evenaren zijn bij de raadsverkiezingen. Dan moeten ze opboksen tegen een lokale partij, die de voor D66 lastige naam ‘Democraten Gemeente Heumen’ draagt. Deze DGH heeft nu zeven van de zeventien raadszetels en twee van de drie wethouders. De derde wethouder is een PvdA’er die er al 22 jaar zit. De ‘echte’ Democraten weten nog niet goed raad met de lokale partij, die vijftig jaar geleden (inderdaad, net als D66 opgericht in 1966) begon als voorvechter van speeltuinen. “Politiek gezien is hun aanhang heel gevarieerd, van links tot rechts”, zegt Frank Eetgerink, de Heumense lijsttrekker van D66. “Ze zijn al zo lang aan de macht dat de besluitvorming in de gemeente vaak ondoorzichtig is. Ze zijn gewend zaken op hun eigen manier te regelen. D66 wil de gesloten cultuur opschudden en meer openheid. We willen een frisse wind door het gemeentehuis blazen.” Toen het huis-aan-huisblad *Heumen* lijsttrekker Eetgerink in januari citeerde met die frisse wind en dat opschudden, gaf dat gefronste wenkbrauwen in het gemeentehuis. Zulke taal is daar ongewoon. Dat is tekenend voor de cultuurverschillen in de gemeente, een samenraapsel van de drie dorpen Heumen, Nederasselt en Overasselt, en de meer stadse hoofdplaats Malden, die fungeert als een

buitenwijk van Nijmegen. De lokale partij wortelt vooral in de dorpen, D66 telt zijn aanhang voornamelijk in Malden.

Voorbij de gemeentegrenzen kijken

De lokale partij schermt met haar verankering in Heumense gemeenschappen. “Wat ons als D66 onderscheidt, is dat we ook voorbij de gemeentegrenzen kijken”, zegt lijsttrekker Eetgerink. “Met 17.000 inwoners zijn we te klein om een compleet gemeentelijk apparaat te hebben. Op steeds meer terreinen zijn we aangewezen op samenwerking met omringende gemeenten, waarvan Heumen de kleinste is. Dat is een lappendeken van afspraken geworden over veiligheid, gezondheidszorg, jeugdzorg en afval. De democratische controle daarop is onvoldoende. Wij stellen dat aan de kaak. Echt iets voor D66.”

In zijn werk als zelfstandig adviseur voor innovatieve regionale samenwerking heeft Eetgerink, die is opgeleid als cultureel antropoloog, veel ervaring opgedaan met over de grenzen kijken. Dat zelfstandige bestaan geeft hem nu, op z’n zestigste, ook de mogelijkheid veel tijd aan D66 te geven. “Ik was de enige die zich kandidaat stelde als lijsttrekker. Toch hebben we een stemming gehouden met e-voting en ik kreeg geen enkele stem tegen. Er is dus vertrouwen.” Bij het verzamelen van informatie lopen de Heumense D66’ers tegen hindernissen op. Instellingen

zijn soms huiverig voor rechtstreekse contacten met een politieke partij, dat zijn ze niet gewend. Soms blijkt zelfs de eigen partij moeilijk te benaderen. Dat ervoer Eetgerink toen hij ontdekte dat er in de jaren negentig een D66'er in de raad had gezeten. "De gemeente wist niet eens wie dat was geweest, en ook het Landelijk Bureau van D66 kon dat aanvankelijk niet terugvinden. Het is trouwens nog best ingewikkeld om uit te vinden wie je bij het Landelijk Bureau moet hebben voor dit soort vragen." (Zie infokader hieronder, red.)

Uiteindelijk is het raadslid van vroeger gevonden. Deze was verbaasd dat sommige moeilijke kwesties uit zijn tijd nog altijd spelen in Heumen. Zoals het eeuwige gedrang op de Rijksweg, die feitelijk een provinciale weg is maar eigenlijk een gemeentelijke weg moet zijn zodat de maximumsnelheid naar 30 km/uur kan.

Te royaal met belastinggeld

Als lijsttrekker moet Frank Eetgerink het hele verkiezingsprogramma belichamen, dus probeert hij in alle werkgroepen mee te draaien. De werkgroep Welzijn stapt na drie kwartier onderwijs over op het onderwerp 'het sociale domein'. Ogenschijnlijk is het leven in het welvarende Heumen goed. Maar de bevolking vergrijsd. Jongeren trekken weg; zelfs voor de middelbare school moeten ze naar Nijmegen. In de werkgroep borrelt het idee op om in sociale huurwoningen onderhuur toe te staan, zodat een student er goedkoper kan wonen dan in Nijmegen in ruil voor hulp aan oudere hoofdbewoners. Misschien is dat ook iets voor vluchtelingen met een verblijfsvergunning. De D66'ers gaan erover praten met de woningvereniging. Ze hebben ook contact met Stichting Hulpfonds Heumen omdat ze het vermoeden hebben dat veel leed verborgen blijft. Vooral in

↑ Frank Eetgerink en Janneke Idsenga tijdens 'In gesprek met'-acties in Heumen

de dorpen zouden mensen zich zo schamen over hun schulden dat ze noodfondsen en hulp mijden. Er blijft veel geld liggen, weten ze.

Met de gemeente zelf zit het financieel wel goed. Dankzij de vele fraaie vrijstaande huizen krijgt de gemeente veel onroerendezaakbelasting binnen. De wethouders hebben altijd een ruime hand van subsidiëren gehad en ze konden met gemak verlies nemen in al te ambitieuze projecten. "Wij vinden dat de gemeente te royaal met belastinggeld omgaat", zegt lijsttrekker Eetgerink. "Enkele grote vastgoedeigenaren hebben veel te zeggen hier. D66 wil openheid van zaken."

Maar niet alles gaat over geld. Zoals in de ouderenzorg, waar niet alle aandacht te koop is. De werkgroep wil een themabijeenkomst houden met Vera Bergkamp, die dit onderwerp in haar portefeuille heeft. "Wie is dat?" vraagt een lid. "Een van ons, in de Tweede Kamer", is het antwoord. Iedereen lacht. Geroutineerde partijtjigers zijn ze nog niet in Heumen. ■

Bestuur- en verenigingsondersteuning (BVO)

Het Landelijk Bureau van D66 in Den Haag is verantwoordelijk voor de organisatorische kant van de partij en de vereniging. Op het bureau werken circa 30 mensen in drie clusters.

Cluster BVO

Het zevenkoppige BVO-team ondersteunt en adviseert regiobesturen en afdelingen, organiseert kaderdagen voor bestuurders en speciale leden-dagen, en zij adviseert het Landelijk Bestuur over verenigingszaken.

GR2018

De gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018 (GR2018) zijn momenteel hoofdprioriteit voor BVO. Zo moeten er o.a.: deelnamebesluiten genomen worden voor de ruim

280 gemeenten waar D66 meedoet, opleidingen voor aspirant-raadsleden opgezet en ondersteuning en advies geboden bij lijsttrekkerverkiezingen.

Zelfstandige deelname: de basis op orde

Zelfstandige deelname is altijd de ambitie van D66. Maar: de ervaring leert ook dat dit alleen succesvol is als de afdeling op orde is, met voldoende leden, activiteiten en een slagvaardig bestuur. 5 basistips van het BVO-team:

- Zorg voor voldoende leden en een levendig debat in de afdeling
- Borg een actief bestuur, zodat er voldoende activiteiten kunnen worden georganiseerd
- Bouw een netwerk op binnen de vereniging: opnieuw het wiel

uitvinden is verloren energie

- Bundel krachten met buurt-afdelingen én met het regiobestuur (denk aan gezamenlijke activiteiten, ledenwerf- en campagne-acties)
- Volg de stappen van het GR2018-draaiboek (zie onder).

Verenigingsdashboard

Alle verenigingsbestuurders* van D66 hebben toegang tot het verenigingsdashboard, waar onder andere een compleet GR2018-draaiboek staat: **vereniging.d66.nl**

* Geen toegang? Neem contact op met uw afdelingssecretaris, die de registratie van de afdelingsbestuurders in **MijnD66.nl** verzorgt.

Contact BVO-team per regio

- Angele Welting (a.welting@d66.nl) voor: Amsterdam, Utrecht, Den Haag, Rotterdam, Rijk van Nijmegen, Groningen en Leiden;
- Sabine Andeweg (s.andeweg@d66.nl) voor: (alle overige afdelingen in) de regio's Overijssel, Zuid-Holland, Flevoland, Zeeland, Noord-Brabant, Limburg;
- Ruben Pattiasina (r.pattiasina@d66.nl) voor: (alle overige afdelingen in) de regio's Groningen, Fryslân, Drenthe, Noord-Holland, Utrecht, Gelderland.

Algemeen contactnummer: 070-35 66 066.

Contactinformatie van lokale afdelingen en regio's: **d66.nl/partij/d66-in-het-land**

Internationale Veiligheid en Defensie

De thema-afdeling Internationale Veiligheid en Defensie (TA-IVD) schrijft momenteel aan een integrale veiligheidsvisie (IVV), die volgens deze actieve D66-denktank broodnodig is voor een gedegen buitenland- en veiligheidsbeleid.

Politieke discussies over grote, materiële veiligheidsbeslissingen worden in Nederland vaak gevoerd op basis van de financiële impact. Dit was recentelijk weer zichtbaar bij de discussies over de vervanging van verschillende wapensystemen en over een slagvaardig(er) cybercapaciteit binnen Defensie. De TA-IVD is van mening dat juist bij dit soort grote, essentiële veiligheidsbeslissingen een integrale visie leidend moet zijn, waarbij niet alleen wordt gekeken naar financiële en materiële, maar ook naar organisatorische slagkracht. Net zoals bijvoorbeeld het Deltaplan leidend was bij grote beslissingen rond het bouwen van de Oosterscheldekering en de Maeslantkering.

Deltaplan voor Defensie

Net als het fameuze Deltaplan, is de integrale veiligheidsvisie erop gericht een proactief en gedegen buitenland- en veiligheidsbeleid beleid te realiseren, waarbij financiële én organisatorische keuzes tezamen het raamwerk vormen. Deze veiligheidsvisie is gebaseerd op drie, op elkaar bouwende prioriteiten: 1) de essentiële nationale veiligheidsbelangen, 2) de Europese veiligheidsbelangen (EU, NAVO) en 3) de mondiale veiligheidsbelangen (VN). Deze veiligheidsbelangen betreffen niet alleen militaire capaciteiten; ze gaan ook over rechtsorde en economische veiligheid. Deze grote nationale én internationale belangen kunnen alleen worden geborgd door een uitgewerkte strategie en een robuuste planning en executie – niet door kortetermijnoplossingen. Dit vereist een integrale visie die met regelmaat wordt geactualiseerd op basis van geopolitieke ontwikkelingen, zoals de huidige, toenemende druk op de oostflank van het NAVO-bondgenootschap door Rusland.

De thema-afdeling formuleert de integrale veiligheidsvisie (IVV) in overleg met betrokken Kamerleden en Europarlementariërs van D66. De IVV zal in de komende maanden

↑ D66-Tweede Kamerlid Salima Belhaj (Defensie) tijdens een werkbezoek bij de Marine in mei 2017

worden uitgewerkt en initieel toegankelijk gemaakt via publicatie in *idee* en tijdens fringemeetings.

Naast een maandelijks afdelingsbijeenkomst, organiseert de TA-IVD ook een jaarlijkse D66-Defensiedag. De derde editie vindt plaats op zaterdag 30 september 2017.

Meer informatie:
internationale-veiligheid-defensie.d66.nl

Onderwijs & Wetenschap

De thema-afdeling Onderwijs & Wetenschap organiseerde op 11 februari haar vierde Onderwijssymposium: Een Klas Vol Kansen. De opgehaalde ideeën zijn verzameld in een document en worden binnenkort aangeboden aan de Tweede Kamerfractie van D66.

Foto Jeroen Mooijman

Bij dé onderwijspartij mag een Onderwijssymposium natuurlijk niet ontbreken. Dat was in 2013 de reden voor D66 en de Jonge Democraten om de handen ineen te slaan en het eerste Onderwijssymposium te organiseren. Na het succes van de eerste editie werd het symposium een jaarlijks terugkerend onderwijsevenement.

120 deelnemers

Op 11 februari vond de vierde editie plaats met als titel *Een Klas Vol Kansen*. Meer dan 120 enthousiaste D66'ers, Jonge Democraten en belangstellers kwamen samen in het Erasmiaans Gymnasium in Rotterdam. De deelnemers konden gedurende de hele dag hun ideeën, gedachten en suggesties – gestimuleerd door de sprekers en workshops – aan het papier toevertrouwen. Deze zijn aan het eind van de

dag verzameld en gedeeld met de overige aanwezigen. Omdat de nieuwe minister van Onderwijs en Wetenschap – hopelijk en logischerwijs een D66'er – nog niet bekend is, zullen wij het document alvast ter inspiratie overhandigen aan onze Tweede Kamerfractie. Hier kunt u binnenkort meer over lezen op **onderwijs.d66.nl**

Momenteel worden alweer de eerste stappen gezet voor de vijfde (jubileum)editie van het Onderwijssymposium. Wij staan altijd open voor ideeën, tips, en voor mensen die mee willen helpen. Mail naar: info@onderwijssymposium.nl of volg ons op **facebook.com/onderwijssymposium**.

Meer informatie: **onderwijs.d66.nl**

Wilt u discussiëren en meepraten over specifieke thema's? Word lid van een thema-afdeling! U kunt zich aanmelden voor een TA via: **MijnD66.nl**. U vindt alle themaafdelingen van D66 op: **d66.nl/partij/thema-afdelingen**

Ondertussen in... Tilburg

In de aanloop naar de GR2018 hebben D66-afdelingen veel te doen: een lijsttrekker kiezen, een verkiezingsprogramma schrijven, een goede kandidatenlijst en een stevig campagneteam samenstellen. Maar het echte campagnewerk gebeurt eigenlijk buiten verkiezingstijd, weten ze bij D66 Tilburg. Zoals bij de maandelijkse Tent66-actie: “Het is je spiegel en het geeft zuurstof voor ons dagelijkse werk.”

Een dinsdagavond in april in Café Boulevard in Tilburg: D66 Midden-Brabant (zie kader) organiseert haar maandelijkse politiek café T66 (Thema-66). Gastspreker en historicus Clemens van Herwaarden praat over *Liefde voor een leider, Charisma en Populisme in de politiek*. Waarom lukt het sommige politieke leiders om de harten van de mensen te veroveren? Hoe komt het dat een politicus charismatisch leiderschap krijgt toegedicht? Het is een actueel thema met de opkomst en verkiezing van de Amerikaanse president Trump en de polemiek rond de Turkse president Erdogan. Van Heerwaarden trekt soms fel van leer: “Je moet tegenspraak organiseren en je niet terugtrekken in wetenschappelijke bureaus. Dat zijn papieren tijgers. Onderschat de mensen niet, die willen een duidelijke boodschap.” Maakt die liefde voor een leider niet blind?, wordt er voorzichtig gevraagd? “Nee, als je dat denkt, betuttel je de mensen!”

Tijdens de maandelijkse thema-avond, waarbij ook niet-leden welkom zijn, worden diverse stellingen geponeerd en is er veel ruimte voor vragen. Ook sprekers van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66, komen regelmatig naar T66. Het organiseren en succesvol continueren van een maandelijkse themabijeenkomst vergt discipline, zegt de voorzitter van D66 Midden-Brabant, Jan Otten. “Er is een speciaal vrijwilligersteam dat de organisatie doet. Elke derde dinsdag van de maand, met aansprekende sprekers en op een commerciële locatie, want dan krijgt ook de ondernemende gastheer een kans om te laten zien wat hij of zij te bieden heeft.”

De grootste partij in Tilburg

T66 is een van de pijlers van het succes in Tilburg, waar D66 de grootste partij is met twee wethouders en negen raadsleden. Een stad met 215.000 inwoners en een gemeentelijk budget van 900 miljoen euro. Otten is trots op de vrijwilligers, raadsleden en wethouders in Tilburg. “We kijken positief naar de toekomst en laten ons niet leiden door angst of onvrede. We appelleren aan de trots van de Tilburger en zijn stad – toch ooit een stad met een wat grauwe imago.”

De D66-wethouders Berend de Vries en Marcelle Hendrickx en de fractie, onder leiding van fractievoorzitter Peter van Gool, hebben de afgelopen jaren het voortouw genomen bij veel projecten die de stad aantrekkelijker en economisch sterker maken. Grote projecten zoals de Piushaven, de Spoorzone en het Centraal Station. Er zijn zes nieuwe scholen gebouwd. Daarnaast heeft D66 ervoor gezorgd dat Tilburg één van de eerste steden was met ruimere winkeltijden, ook op zondag.

D66 Midden-Brabant

Het negenkoppige bestuur van D66 Midden-Brabant organiseert de dagelijkse gang van zaken binnen de afdelingen: Tilburg, Goirle, Hilvarenbeek, Waalwijk, Loop op Zand en Dongen: middenbrabant.d66.nl.

De volgende Tent66 heeft plaats op zaterdag 8 juli 2017 op de Hovel in Goirle.

Een fractie om jaloers op te zijn

In de aanloop van de GR2018 is er veel te doen binnen de afdeling D66 Midden-Brabant die zes afdelingen en in totaal 400 leden telt – waarvan 300 in Tilburg. De kandidaatstelling voor de lijsttrekkers is in volle gang. Net als in iedere afdeling is het vinden van goede kandidaten voor politieke functies een belangrijke taak van het bestuur. In Waalwijk, Dongen en Goirle is de spoeling een stuk dunner dan in textiel- en studentenstad Tilburg. Daar vindt D66 bijvoorbeeld ook vruchtbare grond bij de Universiteit van Tilburg, vertelt Otten. “Maar we hebben ook een gezonde achterban in de stad zelf, waar de basis voor christelijke partijen is geslonken. We zoeken de mensen op en maken hen deelgenoot in onze trots op hun stad.”

Zo staan de leden van Midden-Brabant regelmatig in ‘het veld’ met diverse activiteiten. Bijvoorbeeld met *Wine & Politics*, een initiatief dat de betrokkenheid van vrouwen bij de politiek en D66 stimuleert. De D66-fractie in Tilburg bestaat uit vijf vrouwen en vier mannen, een verdeling waar andere fracties jaloers op zijn. Maar de diversiteit gaat nog niet ver genoeg, volgens Otten: “We hebben geen vertegenwoordigers van mensen met een niet-Nederlandse achtergrond. Dat kan dus beter”.

“Het succesvol organiseren van een maandelijkse bijeenkomst vergt discipline”

Tent66: ideeën ophalen en successen delen

Verkiezingen of niet: iedere maand zet de afdeling de succesvolle Tent66 op. Op een plein, bij een buurthuis, tussen de mensen. In Tilburg, maar ook daarbuiten. Afdelingsvoorzitter Otten: “We nodigen voorbijgangers uit hun wensen en ideeën te uiten en we delen onze behaalde successen met hen; we laten zien wat we voor de gemeente hebben gedaan. Veel mensen weten dat niet. We maken hen trots, op de stad en op D66.” Peter van Gool, fractievoorzitter D66 Tilburg, vult aan: “Het mooie van Tent66 is dat we er ook na de verkiezingswinst weer staan. Juist buiten verkiezingstijd heb je de beste gesprekken. Het is je spiegel en het geeft zuurstof voor ons dagelijkse werk. En de vrijwilligers vinden het erg leuk om te doen”. Ook bij Tent66 is discipline een essentiële factor. Er is een

Tent66-team dat steeds weer locatie, tent en bemanning regelt. Van Gool: “We kiezen vaak ook thema’s en we toetsen of het gemeentebestuur werkt en bekend is. Zo horen we concrete en goede ervaringen van mensen over de vernieuwende zorg in de wijken, maar zo horen we ook dat nog lang niet iedereen weet waar je terecht kunt met vragen over zorg”.

Bij de maandelijkse Tent66-actie worden ook actuele onderwerpen verzameld die spelen in de gemeenschap. Het asfalteren van een bosweggetje, het aankleden van een park, de kwaliteit van een school of een nieuwe ruimte voor exposities. Het is een onderdeel van het *Placemaking*-model voor het ontwikkelen van het verkiezingsprogramma 2018-2022. Via vier centrale thema’s brengt de programmacommissie de wensen van inwoners in kaart: sociale samenhang, faciliteiten & gebruik, beleving & welbevinden, en bereikbaarheid & verbindingen. Door het verzamelen van hun belevingswensen komt het model tot het duiden van de concrete invulling en vertaling van die wensen. Deze worden langs de lat van de vijf richtingwijzers van D66 gelegd, ter onderbouwing voor het verkiezingsprogramma.

Afdelingsvoorzitter Jan Otten kijkt in elk geval met vertrouwen uit naar de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018. “We willen onze positie verstevigen en kapitaliseren op basis van het succes van de huidige fractie en dat van de landelijke campagne voor GR2018.” ■

Bent u campagnecoördinator of bestuurslid? Ga voor meer informatie en inspiratie voor continue campagne naar: campagne.d66.nl.

Fractie D66 Tilburg. Midden: fractievoorzitter Peter van Gool. Wethouder Marcelle Hendrickx staat rechts van Peter; vierde van links is wethouder Berend de Vries

Links aan tafel: nieuw lid Marjan Boonzaaijer en lijsttrekker Paul Steehouwer tijdens de eerste brainstormavond over het verkiezingsprogramma van D66 Houten.

Veel D66-afdelingen zijn druk bezig met het het schrijven van hun programma voor de gemeenteraadsverkiezingen van 21 maart 2018. Voor het grote schrijven begint, worden leden – en soms ook niet-leden – uitgenodigd om mee te denken tijdens ophaaldagen en brainstorm-avonden. Redacteur Mark Snijder schoof aan bij twee bijeenkomsten van zijn eigen afdeling: D66 Houten. “Het is een brainstorm, alle ideeën zijn goed!”

Geeltjes vol goede ideeën

“In 2018 geen enkele dieselauto meer in Houten.” Het blijft even stil, een aantal mensen fronsen de wenkbrauwen. Dit is dan wel een brainstorm, maar sommige ideeën zijn misschien toch een brug te ver. Het is een woensdagavond begin mei en vijftien D66’ers uit Houten zitten rondom een grote vierkante tafel in De Krachtfabriek, een oud schoolgebouw pal achter het centrum dat ruimte biedt aan werk- en ontmoetingsplekken voor ‘werkwillenden’. De thermoskannen koffie en thee staan op tafel, de stroopwafels liggen nog in de verpakking. Doel van deze bijeenkomst: input verzamelen voor het verkiezingsprogramma 2018-2022 van D66 Houten.

Thema’s als duurzaamheid, integratie en burgerparticipatie passeren de revue. Alle ideeën worden genoteerd op geeltjes: van het verlagen van de gemeentelijke leges voor een omgevingsvergunning bij energieneutrale bouw, tot het verder experimenteren met wijkbudgetten. Bij het rondje over veiligheid worden suggesties gedaan – meer aandacht

voor preventie van woninginbraken; aanpakken van hardrijders op de rondweg – maar eigenlijk is iedereen het erover eens: Houten is een ontzettend veilige gemeente. Het dorp, onder de rook van Utrecht, groeide in amper twee generaties van 4.000 naar bijna 45.000 inwoners, en staat vooral bekend om zijn fiets- én kindvriendelijke karakter. Bij de gemeenteraadsverkiezingen in 2014 verdubbelde D66 het aantal zetels – van drie naar zes – en werd daarmee afgetekend de grootste partij in de raad. Er staat dus wat op het spel bij de verkiezingen volgend jaar.

Niet alleen roepen vanaf de zijlijn

In zo’n gemeente is het misschien niet moeilijk om optimistisch te zijn. Toch is Marjan Boonzaaijer, sinds begin dit jaar lid van D66, verrast door de positieve inbreng van iedereen. “Het kan ook een bijeenkomst zijn waar enorm gemopperd en geklaagd wordt over wat er allemaal niet goed is. Maar hier is het erg opbouwend en gaat het vooral over mogelijkheden en kansen. Dat spreekt me ontzettend aan.” Als nieuw lid vond ze het belangrijk om mee te praten tijdens deze avond. “Ik houd niet van mensen die vanaf de zijlijn dingen roepen en er dan niets aan doen. Ik vind dat je dat moet vertalen naar actie.” Wel vindt ze het jammer dat er niet meer mensen gekomen zijn; de afdeling heeft ten slotte een kleine honderd leden. “Het is belangrijk om meer mensen en ook nieuwe geluiden te betrekken. Dat is ook goed voor het draagvlak van je programma.”

“Meer mensen en nieuwe geluiden betrekken is goed voor het draagvlak van je programma”

— Marjan Boonzaaijer, nieuw lid

Het thema duurzaamheid krijgt veel aandacht. De Houtense D66’ers willen vooruit en de gemeente nog klimaatvriendelijker maken. Er wordt gesproken over het bouwen van nieuwe woningen, waarbij “nul op de meter” het leidende principe moet zijn. “We kunnen nog een stap verder”, roept iemand aan tafel. “Nieuwe woningen die zelfs meer energie produceren dan verbruiken. Dat moet het doel zijn!” De duurzaamheidsambities komen ook terug in de wens voor een tweede windmolenpark in de gemeente, dat al in het vorige verkiezingsprogramma stond. Maar windmolens vormen al jaren een heikel thema in de Houtense politiek. Een kleine groep omwonenden klaagt over geluidsoverlast van windmolens. D66-wethouder Michiel van Liere heeft na veelvuldig overleg een *mediation*-traject ingezet om tot een oplossing te komen, maar dat verloopt stroef. De bouw van een tweede rij windmolens laat daarom nog altijd op zich wachten. Tot ergernis van de meeste D66’ers hier aan tafel. “Het tweede windmolenpark moeten we absoluut weer opnemen in ons programma”, klinkt het bijna eensgezind. Maar men is ook niet ongevoelig voor de bezwaren van omwonenden. De lessen van het eerste windmolenpark moeten worden benut om omwonenden van een tweede park eerder en beter bij de besluitvorming te betrekken.

Sociaal-liberale kompas goed afgestemd

Paul Steehouwer is blij met deze steun van de leden voor een tweede windmolenpark. Hij is een van de zes raadsleden voor D66 in Houten, en door de leden als lijsttrekker gekozen voor de komende verkiezingen. Hij gaat straks de boer op met dit programma, en dat wordt ingewikkeld als

er punten in staan waar hij niet achter staat. “Het is alsof ik een verkoper ben, en een uitzendbureau brengt me onder bij een willekeurig bedrijf om de spullen die ze daar maken even te verkopen. Dat wordt ‘m natuurlijk niet. Het klinkt wat plat, maar je moet erin geloven, anders kan je het niet verkopen.” Hij is blij met de betrokkenheid van de leden bij het schrijven van het programma. “Hier zitten veel mensen met expertise, dus die kunnen we benutten. En ik hoop dat mensen zich straks herkennen in het programma en bij de campagne zeggen: *dat verhaal ondersteun ik, daar wil ik me voor inzetten.*”

Als lijsttrekker denkt Steehouwer actief mee over het nieuwe verkiezingsprogramma. Hij streeft vooral naar een optimistisch programma. “Gericht op ontwikkeling en op de toekomst. Dat past ontzettend bij ons en bij onze partij.” Een sociaal-liberale kleur ziet hij vooral terug in het stimuleren van eigen initiatief van Houtenaren. “Er zijn hier meer dan driehonderd initiatieven op het gebied van duurzaamheid. Daarin zie ik de eigen kracht van mensen die wij zo belangrijk vinden. Maar ook in verschillende evenementen hier, zoals het stadsstrand in de zomer en de ijsbaan in de winter. Dat zijn allemaal particuliere initiatieven die goed zijn voor de leefbaarheid. Als zo’n evenement een keer niet doorgaat, door een tekort aan financiën of vrijwilligers, kunnen wij als overheid zeggen: *oké, wij stoppen er een hoop geld in en we regelen dat.* Maar dat vind ik niet zo sociaal-liberaal. Wij zeggen: *laten we kijken hoe we het samen met de initiatiefnemers, ondernemers en anderen voor elkaar kunnen krijgen.*”

Ook tijdens de brainstorm aan tafel lijkt het sociaal-liberale kompas goed afgestemd. Bijvoorbeeld als het gaat over de rol van de overheid bij de integratie van statushouders.

“De verantwoordelijkheid om in te burgeren ligt bij nieuwkomers zelf”, zegt een gepensioneerde manager. “Wij vertrouwen op de eigen kracht van mensen, ook op die van nieuwkomers. Maar de overheid moet hen wel in staat stellen om in te burgeren. De gemeente moet hierin veel meer doen.” In amper twee uur tijd worden grote thema’s besproken. De voorzitter van de afdeling is streng als mensen teveel in discussie gaan over voorstellen. “Het is een brainstorm, alle ideeën zijn goed!” De leden van de verkiezingsprogrammacommissie schrijven driftig mee en verzamelen alle geeltjes met ideeën en voorstellen. De eerste avond is geslaagd.

A3-vellen vol geeltjes

Een week later, op een nog zonnigere woensdagavond, druppelen zo’n twintig D66’ers binnen in een modern wijkcentrum in Houten-Zuid. Sommigen waren er vorige week ook, anderen zijn voor het eerst. De opzet is veranderd: in plaats van één grote tafel, verdeelt men zich in kleine groepen over verschillende tafels. Het jongste lid van de verkiezingsprogrammacommissie, 23 jaar, faciliteert de bijeenkomst. “Op de tafels liggen grote vellen met de thema’s voor vanavond. Kies zelf uit aan welke tafel je wilt zitten. En als je goede ideeën hebt, zet ze vooral op de geeltjes en plak die op de vellen!”

“Ik moet in dit verkiezingsprogramma geloven, anders kan ik het niet verkopen”

— Paul Steehouwer, lijsttrekker

Met koffie, thee en grote kannen water op de tafels gaan de leden met elkaar in gesprek. Het gaat vanavond over de woningmarkt, het onderwijs en het ondernemersklimaat, maar ook over financiën, cultuur en sport. Aan een van de tafels ontstaat een discussie over zwemles: ieder kind in Houten moet in staat zijn om zijn zwemdiploma te halen. Maar kunnen alle ouders de kosten voor zwemles betalen? En hoe zit het met de mogelijkheden voor nieuwkomers en hun kinderen? Na een half uur wisselen de tafels: in andere samenstellingen wordt over andere thema’s gebrainstormd. Wat kan de gemeente eigenlijk doen voor het onderwijs in Houten? Een student vindt dat de gemeente meer kan doen voor de maatschappelijke stage. “Bij mij op school deed iedereen de stage bij zijn buurman of tante. Daarmee krijg je geen maatschappelijke betrokkenheid.” Iemand anders aan tafel deelt haar ervaringen met de lokale jeugdgezondheidszorg. De fractievoorzitter schrijft mee op een A3-vel, dat bijna te klein is voor alle ideeën.

Belangrijk: keuzes maken

De brainstormavonden van D66 Houten staan ook open voor niet-leden, maar het blijkt moeilijk om die te mobiliseren voor zo’n avond. Wel komt halverwege de avond de gastvrouw van het wijkcentrum binnenlopen. Zij hoorde over deze bijeenkomst en heeft ook wel iets in te brengen.

De woningmarkt loopt vast in Houten, waardoor het vooral voor jongeren en 65-plussers moeilijk is om een goede en betaalbare huurwoning te vinden; wachtlijsten van een jaar of acht zijn geen uitzondering. Ook haar ideeën worden meegenomen. Lijsttrekker Paul Steehouwer denkt dat de woningmarkt een belangrijk thema wordt, vooral in combinatie met ruimtelijke ordening. “Veel mensen vinden het hier prettig wonen omdat Houten groen en open is. Maar jaren op een wachtlijst staan is ook niet goed. Dat dilemma wordt steeds belangrijker.”

Ook deze tweede avond levert volop ideeën en suggesties op. De verkiezingsprogrammacommissie – een stuk of vijf actieve leden, onder wie de lijsttrekker – gaat ermee aan de slag. In september moet het programma in concept af zijn; dit wordt vervolgens voorgelegd aan alle D66-leden in Houten. Met amendementen kunnen zij het programma nog aanpassen; in oktober wordt het programma definitief vastgesteld tijdens een afdelingsvergadering. Nieuw lid Marjan Boonzaaijer hoopt dat vooral duurzaamheid en gezondheid een prominente plek krijgen in het programma. “Houten doet het heel goed als fietsgemeente, en wordt wel als voorbeeld genoemd van de manier waarop ruimtelijke ordening bijdraagt aan lichaamsbeweging van mensen. Maar er is nog meer mogelijk. Dat hoop ik terug te lezen in het programma.” Lijsttrekker Paul Steehouwer denkt al na over met welke thema’s hij straks de verkiezingscampagne ingaat. Wanneer kan hij echt trots zijn op het programma? “Als we keuzes hebben gemaakt. Want dat is het moeilijkst. Zorg is belangrijk, voor jongeren maar ook voor ouderen. Het is belangrijk dat er geen auto-inbraken meer zijn, maar ook dat er schone lucht is en geen geluidsoverlast. Daarin moeten we echte keuzes maken. Ook om ons straks goed te kunnen onderscheiden.” ■

In de komende maanden worden de verkiezingsprogramma’s van lokale afdelingen vernieuwd. Dat is een uitgelezen kans om te werken aan een onderscheidend, sociaal-liberaal verhaal voor de gemeenteraadsverkiezingen. We moeten daarbij systematisch werk maken van de omslag naar *vooraf* investeren in kansen, betoogt Roel van den Tillaart.

naar
vooraf
investeren

Van achteraf compenseren

Wat onderscheidt D66 in het politieke spectrum in 2017? Die vraag dringt zich als vanzelf op aan wie een verkiezingsprogramma schrijft. De programma’s worden digitaal gepubliceerd en (met zoekwoorden) gelezen, dus ruimte is steeds minder een knellende factor. Des te prangender is de vraag wat nu echt belangrijk is en wat ons als partij tekent en onderscheidt. En wat is nu sociaal-liberaal in de lokale politiek?

Interessant in dit opzicht is het recente onderzoek van online stembelp Kieskompas naar ontwikkelingen van politieke partijen. Kort door de bocht: de economisch linkse partijen

zijn in de afgelopen kabinetsperiode vooral linkser geworden; de economisch rechtse partijen vooral conservatiever. In de bijbehorende illustratie (zie p. 28) is goed te zien hoe alle partijen, behalve de ChristenUnie, verder van D66 verwijderd zijn geraakt. Conclusie: de kiezer die progressief is en niet (uitgesproken) links, kan alleen nog bij D66 terecht.

Maar wat is dan ‘progressief’? Kieskompas ziet een culturele tegenstelling tussen conservatief en progressief, afgezet tegen de economische tegenstelling tussen links en rechts. D66 “combineert economisch rechtse ideeën met culturele openheid”, luidt de toelichting. Dat is een gemankeerde

Zes
zomer-
tips!

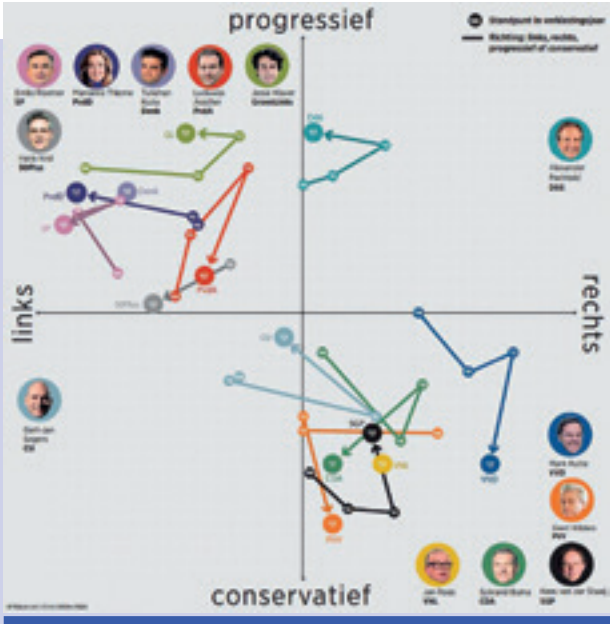
1. Waking up with Sam Harris

De controversiële wetenschapper Sam Harris voert in deze podcast (sinds 2013) inspirerende gesprekken over ‘grote kwesties’, zoals moraliteit en religie en de invloed van technologie op het individu. Dit jaar won hij een Webby Award. samharris.org/podcast
— Joost Sneller, wetenschappelijk directeur

2. Hamilton

Deze Amerikaanse **hip-hop musical** over immigrant Alexander Hamilton – medeopsteller van de Amerikaanse Grondwet en een van de vurigste verdedigers ervan – zet aan tot nadenken over tijdloze thema’s en waarden. Terecht bekroond met een Pulitzerprijs in 2016. — Roel van den Tillaart, secretaris PPC

bron Kieskompas

stelling. Veel van onze ‘economische’ standpunten zijn juist uitgesproken niet-rechts, zoals het verder beperken van de hypotheekrenteaftrek en de forse uitbreiding van het doorbetaalde ouderschapsverlof voor vaders en meemoeders.

Kansen is een sleutelwoord

Hoe onderscheiden we ons dan wel van andere progressieve partijen? En hoe kunnen we in het ontwerpen van onze partijprogramma’s de kwaliteiten die wij als partij belangrijk vinden versterken? Stel: er zijn drie partijen, en ze krijgen allemaal een euro te besteden. De eerste partij is links, de tweede is rechts en de derde zijn wij. De linkse partij besluit de uitkeringen te verhogen. De rechtse besluit de lasten te verlagen. Wij investeren een euro in onderwijs. Dat is een radicaal andere keuze dan vijftig cent naar lastenverlichting en vijftig cent naar hogere uitkeringen – het gemiddelde compromis tussen rechts en links. Wij kiezen ervoor de euro niet te consumeren, maar te investeren. We kiezen daarmee voor een kans.

Kansen is een sleutelwoord. Niet voor niets draagt ons TK-verkiezingsprogramma de titel *Kansen voor iedereen*. Wie investeert in kansen, wil prestatie belonen en de welvaart delen, denkt aan de toekomst en vertrouwt op de eigen kracht van mensen. Bovendien: wie vooraf investeert in kansen, hoeft niet *achteraf* te compenseren met belastingen en toeslagen, betoogde Tweede Kamerlid Wouter Koolmees onlangs op het D66-congres in Nieuwegein.

Want Nederland is de afgelopen decennia steeds meer gaan herverdelen, met het rondpompen van toeslagen, om inkomensverschillen klein te houden. Een goed streven. Toch zien we tweedeling ontstaan; in opleiding, tussen mensen met een vaste en een flexibele baan en tussen mensen die wel en niet mee kunnen komen in de steeds complexere samenleving. Daarom moeten we volgens Koolmees een omslag maken: van achteraf compenseren van degenen die niet of minder profiteren, naar vooraf investeren in kansen voor iedereen. Daarom vinden we onderwijs zo belangrijk. Daarom willen we doorgaan met hervormen, als het gaat om de arbeids- en woningmarkt en pensioenen. Die thema’s zijn eerder economisch dan cultureel.

Een voorbeeld in 4 stappen

Die euro extra naar onderwijs is niet links of rechts. Het is het handelingsperspectief dat hoort bij een partij die erop vertrouwt dat ook de volgende generatie het weer beter kan krijgen dan de vorige. (Als we de juiste keuzes maken.) Als handelingsperspectief kan ‘vooraf investeren in kansen’ bruikbaar zijn om te bepalen wat nu echt belangrijk is en in het formuleren van vernieuwende oplossingen. Een goed voorbeeld is gezondheid. Hoogopgeleiden leven gemiddeld zes jaar langer dan laagopgeleiden. Dat vinden we een probleem (stap 1). Traditioneel hebben we dit verschil achteraf gecompenseerd via de gezondheidszorg (stap 2), maar niettemin profiteert niet iedereen in gelijke mate van de verbeterde gezondheidstoestand. Daarom willen we de omslag maken naar vooraf investeren in kansen (op een lang en gezond leven), door te investeren in preventie en bijvoorbeeld in het voorkomen van schulden (stap 3). We kiezen er daarom voor budget voor zorg te besteden aan goede fiets- en hardlooppaden, kookcursussen in buurthuizen en gratis lidmaatschap van een sportvereniging voor kinderen uit arme gezinnen (stap 4).

In de komende maanden worden de verkiezingsprogramma’s van de afdelingen geschreven. Dat is een uitgelezen kans om systematisch werk te maken van de omslag naar vooraf investeren in kansen – en op die manier te werken aan een onderscheidend, sociaal-liberaal verhaal voor de komende gemeenteraadsverkiezingen.

Roel van den Tillaart is secretaris van de Permanente Programmacommissie (PPC) bij de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66. vanmierlostichting.d66.nl

idee is het tijdschrift van de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

Vier keer per jaar belicht het tijdschrift – op papier én digitaal – politieke en maatschappelijke thema’s vanuit sociaal-liberaal perspectief. Hoe verhouden deze thema’s zich tot ons gedachtegoed? En tot welke politieke keuzes of dilemma’s leidt dit?

Neem een abonnement en ontvang 1 nummer gratis! Voor € 36 per jaar ontvangt u ieder kwartaal de nieuwe *idee* vol interessante interviews, beschouwende artikelen en columns. De digitale *idee* leest u al voor € 21 per jaar. Abonneer u nu en ontvang direct – **gratis** – de laatste april-editie over lokale democratie (zie onder)! **Abonneren?** Ga naar: vanmierlostichting.d66.nl/idee en vul het formulier in.

Voorproefjes uit het (laatste) nummer

Wees ook lokaal een sociaal-liberaal, april 2017

Voorproefje uit de komende idee

Banen van de toekomst, juli 2017

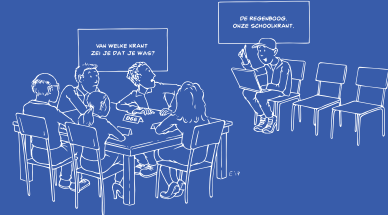
Het democratisch gesprek terug in de wijk

Interview D66-raadslid Wieke Paulusma

Wieke Paulusma initieerde in Groningen de coöperatieve wijkraden. Hierin bepalen raadsleden en burgers gezamenlijk het beleid en het budget voor hun wijk. ‘Mensen zijn tegenwoordig enorm gericht op de overheid, niet meer op elkaar. Wanneer we aandacht hebben voor elkaar als medeburgers komt ook het gesprek weer terug, over waar je niet tevreden over bent in je straat of waar je samen juist heel trots op bent. Dit democratische gesprek vindt nu groten-deels plaats op het stadhuis. Niet tussen mensen onderling.’

Stop de steun aan lokale media

Opinieartikel journalist Chris Aalberts

Chris Aalberts vindt lokale journalistiek erg belangrijk voor de lokale democratie. Juist daarom moet de journalistiek niet afhankelijk zijn van subsidie van de gemeente. Aalberts pleit voor meer vernieuwing in de lokale media. ‘Bestuurders moeten traditionele media die hun publiek zijn kwijtgeraakt niet helpen, want zo houden ze alleen maar media in stand die vanuit het perspectief van burgers irrelevant zijn geworden. In de markt kunnen prima nieuwe media groeien, die de politiek wellicht zelfs beter kunnen controleren dan de kranten nu doen.’

Banen van de toekomst

Interview met Carlota Perez

Europa staat aan de vooravond van een nieuwe gouden eeuw van ‘slimme, groene groei’, waarin technologie en verduurzaming voor nieuwe banen zorgen. Dat zegt Carlota Perez, invloedrijk internationaal denker op het gebied van technologische vooruitgang, innovatie en economie. ‘Maar alleen een actief overheidsbeleid zal de weg vrijmaken voor die nieuwe banen. Markten reageren op de context. Als je een oorlog begint, gaan markten tanks en wapens produceren. Als je alcohol verbiedt, gaan markten ondergronds om het te produceren. Als je belastingmaatregelen neemt ten gunste van slimme en groene groei worden de markten aangemoedigd om meer diensten te leveren, minder materialen te gebruiken en nieuwe businessmodellen te ontdekken.’

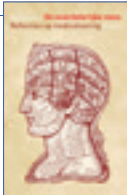
3. Met man en macht

Gemeentepolitiek saai? Niet in het fictieve dorpje Ransegem, waar deze onbekende maar geweldige Vlaamse **tv-serie** zich afspeelt. Zes maanden voor de verkiezingen slaat het noodlot toe en barst er een meedogenloze verkiezingsstrijd los. **vier.be/metmanenmacht** — Dirk Jan van Vliet, medewerker Kennis & Kunde

4. Schuldig

De **documentaire-serie** *Schuldig* uit 2016 biedt een onthutsende blik in de levens van mensen met schulden in Amsterdam-Noord. Het enige wat echt lijkt te werken, is de bejaarde buurtwerker die zijn buurtgenoten door de mazen van de wetten loodst. **npn.nl/schuldig** — Marthe Hesselmans, wetenschappelijk medewerker

5. De onverbeterlijke mens. Reflecties op medicalisering

Soms is het goed om werken te lezen die je eigen opvattingen uitdagen. Dit **boek** van politicoloog Gerard Adelaar is er zo een. Adelaar bekritiseert de wens om zo lang, zo gezond, en zo comfortabel mogelijk te leven, en gaat daarbij ook in op ‘voltooid leven’. — Daniël Boomsma, wetenschappelijk medewerker

6. Ons Soort Mensen

In deze prachtig geschreven, stevige **roman** (met als oorspronkelijke Duitse titel het meer treffende *Unterleuten*) brengt Juli Zeh de botsing tussen traditie en moderniteit, tussen plattelandsmentaliteit en yuppengedrag in een dorpje in de voormalige DDR tot leven. — Tonko van Leeuwen, hoofdredacteur *idee*

toekomst.d66.nl is de werktitel van het innovatietraject waarmee het Kernteam Innovatie namens het Landelijk Bestuur aan de slag gaat om de groeiende vereniging van D66 te vernieuwen en te versterken. Redacteur Marishka Neekilappillai sprak erover met projectleider Ouke Arts, teamlid Ayla Schneiders en Landelijk Bestuurslid Michiel Verkoulen. “We nodigen leden en belangstellenden nadrukkelijk uit om mee te denken en hun ideeën met ons te delen.”

↓ toekomst.d66.nl

Democraten 66 is niet alleen een politieke partij, het is bovenal een (politieke) vereniging. En die groeit en bloeit al jaren; het aantal leden is de afgelopen tien jaar bijna verdrievoudigd (zie grafiek op p. 32). Elke vier jaar schrijft het Landelijk Bestuur een Strategisch Plan, om haar visie op, en de koers van de vereniging uiteen te zetten. Zo verscheen in 2007 *Klaar voor de Klim*, een gedegen en succesvol professionaliseringsplan voor de periode 2007-2010, waarin het Landelijk Bestuur een reeks voorstellen lanceerde voor de partij én de vereniging, die na de dramatische verkiezingsuitslag van 2006 (3 zetels, ca 10.000 leden) op sterven na dood leken. Dit jaar werkt het Landelijk Bestuur aan een nieuw Strategisch Plan, dat de groeiende vereniging sterker, innovatiever en inclusiever moet maken. Hiervoor is het Kernteam Innovatie in het leven geroepen. Een divers team (zie foto) dat onder aansturing van projectleider Ouke Arts innovatieve ideeën en observaties inbrengt, verzamelt en bundelt als basis voor een nieuwe toekomstbestendige visie van het Landelijk Bestuur voor de vereniging D66.

Wat is het verschil met eerdere Strategische Plannen, zoals *Klaar voor de Klim*, en wat is jullie aanpak bij deze nieuwe visie op de vereniging?

Michiel Verkoulen: “D66 is qua leden- én zetelaantal in de afgelopen periode flink gegroeid. Júist in een periode dat het goed gaat, wil het Landelijk Bestuur de vereniging sterker maken. Voor het nieuwe Strategisch Plan ontvangt het Landelijk Bestuur graag – via dit kernteam – innovatie-ideeën van leden en andere belangstellenden.”
Ouke Arts: “In het strategisch plan *Klaar voor de Klim* stonden goede, degelijke ideeën over het uitbouwen van de vereniging en het aantrekken van de juiste mensen. In die heftige periode was de ambitie van het Landelijk Bestuur om de vereniging verder te professionaliseren. Dit betrof onder meer het invoeren van een nieuwe huisstijl en opleidingen voor (potentiële) volksvertegenwoordigers en bestuurders. Deze benadering heeft geleid tot het huidige succes van D66 als politieke partij en vereniging. Nu staan we er heel anders voor dan toen. Wat knap is aan het huidige Landelijk Bestuur is dat het ruimte creëert voor meer spannende ideeën die de groeiende vereniging kunnen versterken. Het Kernteam Innovatie is gevraagd om vernieuwende ideeën binnen en buiten de vereniging te inventariseren. Eerst willen wij goed om ons heen kijken en observeren welke ideeën binnen en buiten de vereniging leven. Vervolgens wil het kernteam deze observaties met het Landelijk Bestuur delen, en duiden wat deze observaties voor de vereniging kunnen

↓
Projectleider **Ouke Arts** (links) en Landelijk Bestuurslid **Michiel Verkoulen** (rechts) met en over het Kernteam Innovatie: **Ayla Schneiders** (“creatieve superkracht en politiek communicatietalent met lef”); **Marjolein Kampschreur** (“internationale trendwatcher en voorwaartsgerichte evaluator”); **Elene Walgenbach** (“vernieuwer met leiderschapskwaliteiten”); **Xander Bouwman** (“intelligente doener met technologische superskills en visie op de democratie van morgen”); **Angèle Welting** (“linking superpin met bonkend verenigingshart”).

betekenen. Daarna willen wij in samenwerking met het Landelijk Bestuur experimenteren met een aantal van deze ideeën.”

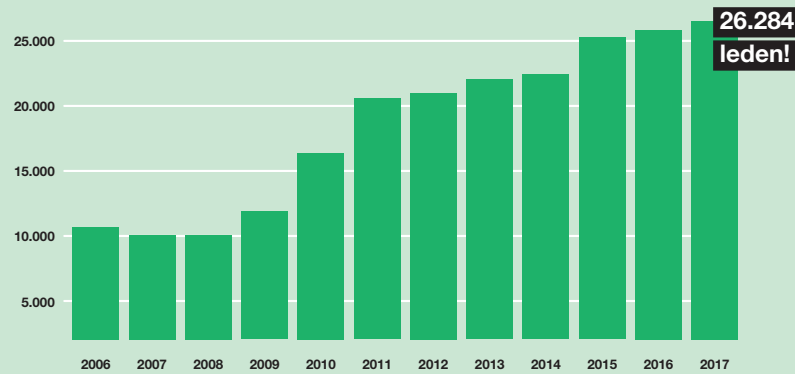
Hoe verzamelt het kernteam deze vernieuwende ideeën en observaties, en wat is een voorbeeld van zo’n observatie?
Ayla Schneiders: “Observaties verzamelen kan op vele manieren. Uitgangspunt is dat je bewust om je heen kijkt en probeert niet direct duiding te geven aan wat je ziet. Een heel concreet voorbeeld is dat ik een verschil observeer tussen de inhoud van *Democraat*, het ledenblad van D66 dat drie keer per jaar verschijnt en *Tribune*, het ledenblad van de SP dat maandelijks uitkomt. Ik observeer bijvoorbeeld dat *Democraat* vol staat met optimistische achtergrondartikelen, positieve boodschappen en foto’s met lachende mensen. In *Tribune* staan meer stukken met een activerende toon, is er ruimte voor polemieken en zie je meer foto’s van mensen op straat, vaak met spandoeken. Een observatie kan bijvoorbeeld ook plaatsvinden tijdens een gesprek met een persoon op straat over politiek, het lezen van berichten uit

verschillende media en het organiseren van een focusgroep voor niet-leden.”

Het Landelijk Bestuur wil ook meer niet-leden betrekken bij de vereniging; waarom is dat?
Michiel Verkoulen: “Heel simpel, omdat er meer mensen op D66 stemmen dan er leden zijn. Ter illustratie: we hebben ruim 27.500 leden en bijna 75.000 *likes* op Facebook, maar reëel 1,3 miljoen kiezers en potentieel 2,5 miljoen kiezers die we kunnen aantrekken. We willen aan meer mensen laten weten dat zij voor D66 belangrijk zijn.”
Ayla Schneiders: “Een van de vragen die in het innovatietraject centraal staat is hoe D66 zowel een politieke partij kan zijn als een organisatie die niet-leden prikkelt om het D66-gedachtegoed in het dagelijks leven te uiten. Dit betekent dat we als vereniging een gesprek aan moeten gaan over de vraag hoe bijvoorbeeld activiteiten georganiseerd kunnen worden die voldoende laagdrempelig zijn om niet-leden aan te trekken.”

Ik was afgelopen maart bij een netwerkbijeenkomst van D66 Leiden over meer vrouwen in de politiek. Daar waren ook vrouwen aanwezig die niet lid zijn van D66. Hoe zorg je ervoor dat dit soort interessante voorbeelden gedeeld worden binnen de vereniging?
Ayla Schneiders: “Ook in Zeist, Soest, Leusden en andere plekken hebben partijbijeenkomsten over dit thema plaatsgevonden. Het delen van dit soort voorbeelden met elkaar is nuttig. We moeten voorkomen dat het wiel steeds maar opnieuw wordt uitgevonden. Dit betekent dat we als vereniging ook meer moeten leren waarderen dat leden niet alleen hun eigen ideeën ontwikkelen, maar ook succesvolle ideeën van andere leden overnemen en deze in hun afdeling uitvoeren. Wij hebben baat bij goede afkijkers.”
Ouke Arts: “In de functieprofielen van bestuurders zou bijvoorbeeld benoemd kunnen worden dat van hen wordt verwacht dat zij dit soort kennis actief met anderen delen, zodat goede ideeën niet langzaam verloren gaan.”

Een observatie: over D66 wordt soms het clichébeeld geschetst dat het een Randstedelijke, blanke, hoogopgeleide partij is voor twintig- en dertigplussers. Dit zou bepaalde mensen ervan kunnen weerhouden om D66-activiteiten te bezoeken of om lid te worden. Komt dit ook aan bod in dit innovatietraject?
Ayla Schneiders: “Je bent niet de eerste die deze *framing* van de partij aan ons voorlegt. Wij nemen deze observatie mee, namelijk dat sommige mensen de drang voelen om in de publieke opinie D66 op deze wijze te *framen*. Het is belangrijk om te beseffen dat wij zelf ook invloed kunnen uitoefenen op dat geschetste clichébeeld. Als vereniging maak je deels ook zelf die werkelijkheid. Een ander cliché is bijvoorbeeld

Ledenaantal D66 zoals gemeten op 1 januari van het betreffende jaar.

dat D66 ‘rechts’ zou zijn, terwijl als je de kran-
tenartikelen over D66 in het afgelopen jaar naast
elkaar zou leggen, je moeilijk kunt volhouden dat
onze standpunten over groene energie en migratie
of experimentele ideeën over een basisinkomen
‘rechts’ zouden zijn. Als je deze voorbeelden
aanhaalt in een gesprek waarin D66 als ‘rechts’
wordt neergezet, dan hoor je al snel *oh ja*.”
Michiel Verkoulen: “Ik heb gekeken naar de
samenstelling van de kiezers die bij de afge-
lopen Tweede Kamerverkiezingen op D66
hebben gestemd. Wij zijn de partij waarbij
de man-vrouw-verhouding van onze kiezers
het meest in evenwicht is, in vergelijking met
andere politieke partijen. Ook bij onze politici
en bestuurders is het evenwicht tussen man en
vrouw gelijk geworden. Maar feit is ook dat we
al jaren zien dat tweederde van de nieuwe D66-
leden man is en eenderde vrouw. Wij proberen
daarom meer vrouwen als leden aan te trekken,
een proces voor de lange termijn. Daarnaast is
ruim veertig procent van de nieuwe leden 28
jaar of jonger. Dat kun je zien als problematisch,
maar het gegeven dat je als partij jongeren blijft
aantrekken die zich in onze standpunten herken-
nen, betekent dat je gedachtegoed springlevend is
en gedragen wordt door de nieuwe generatie. Het
frame dat wij een blanke partij zijn kan overigens
onmogelijk volgehouden worden als je bijvoor-

“Hoe zou D66
deze niet-leden
kunnen
prikkel
om het D66-
gedachtegoed
in het dagelijks
leven te uiten?”

Heeft u ook een goed idee?

Deel uw ideeën en observaties voor een sterke,
innovatieve en inclusieve vereniging met het
Kernteam Innovatie via: toekomst.d66.nl

beeld naar bijeenkomsten gaat in Den Haag,
Rotterdam of Amsterdam. Die bijeenkomsten
zijn zeer veelkleurig.”

Hoe gaan jullie deze observaties en ideeën van zowel onze leden als die van belangstellenden ophalen?

Ouke Arts: “Via allerlei podia willen wij aan leden
en andere belangstellenden vragen om met obser-
vaties te komen, bijvoorbeeld door het organi-
seren van een input-sessie op een bijeenkomst
van de grootste D66-afdelingen, of door het
aangaan van gesprekken met maatschappelijke
organisaties. Daarnaast nodigen wij al onze leden
graag uit om via de website toekomst.d66.nl hun
observaties en ideeën met ons te delen.”

Ayla Schneiders: “Het zou mooi zijn als leden na
het lezen van dit gesprek niet denken: *Ik ben
benieuwd wat de aanbevelingen van het Kernteam
Innovatie zullen zijn*, maar juist denken: *Ah, ik
heb ook ideeën over mijn vereniging die ik graag
met dit kernteam wil delen*. Dit delen kan via de
website, maar ook door ons uit te nodigen voor
bijeenkomsten.”

Michiel Verkoulen: “We willen leden en belang-
stellenden nadrukkelijk uitnodigen om mee te
denken. Het doel van dit innovatietraject is dat
we als Landelijk Bestuur willen komen tot een
Strategisch Plan dat inzet op een grotere maat-
schappelijke impact van D66, waarin en waarvan
mensen energie krijgen, en dat inzet op groei van
de vereniging – zowel kwalitatief als kwantitatief.
We willen graag dat iedereen die zich sociaal-libe-
raal voelt, zich welkom voelt bij D66.” ■

Buitenlandse zaken

Redacteur en internationaal
onderhandelingsexpert Jan Vincent
Meertens heeft een goed gesprek
met D66-Tweede Kamerlid en buiten-
landwoordvoerder Sjoerd Sjoerdsma.
Over cultuurverschillen, buitenlandse
houtje-touwtje-missies en de Europese
Unie. “Ik heb geleerd dat maakbaarheid
in de echte wereld maar heel beperkt
mogelijk is.”

Een mooie zomerse dag in mei. Nieuwsgierige dagjesmen-
sen en wachtende pers bevolken het Binnenhof. Enkele dagen
eerder is de eerste formatiepoging van VVD, CDA, D66 en
GroenLinks gestrand; een tweede poging met de ChristenUnie
(in plaats van GroenLinks) lijkt gedoemd te mislukken – D66 ziet
er geen brood in. Ook in de fractiegangen van de D66-verdieping is het een drukte
van belang, maar dat lijkt meer te maken te hebben met een interne
verhuizing. Er is daarom geen vergaderkamer beschikbaar, dus
nemen we plaats op de lederen bank in de gang naast de fractie-
kamer, die behangen is met oude verkiezingsaffiches.

Jan Vincent: “Je hebt rijke werkervaring in het buitenland en je hebt
Buitenlandse Zaken al sinds 2012 in je portefeuille. Hoe liggen jouw
ambities op dat vlak? Als D66 gaat regeren, bedoel ik?”

Sjoerd: “Ik blijf heel graag in de Kamer. Kamerlid worden was altijd
een grote droom voor me. Kamerlid zijn is ook iets anders dan
bestuurder zijn. Het is een ander vak; het is een heel belangrijke
publieke functie.”

Jan Vincent: “Zou Buitenlandse Zaken als kabinetsportefeuille goed
bij D66 passen?”

Sjoerd: “Ik zou bijna zeggen: welke portefeuille zou niet bij D66
passen? We zijn prominent aanwezig op veel terreinen. BuZa is een
prachtige portefeuille natuurlijk; we hebben ons nadrukkelijk doen
gelden op dat terrein, zeker in Europa. Maar ik heb wel geleerd dat
je voorzichtig moet zijn met vooruitlopen op dit soort zaken; we
moeten eerst maar eens tot een werkbare coalitie zien te komen.”

Jan Vincent: “Coalitievorming in Nederland is heel interessant. In
mijn boek schrijf ik over hoe Nederlanders onderhandelen.”

Sjoerd: “Hoe zou je dat typeren, dat typisch Nederlandse onderhan-
delen?”

Jan Vincent: “Wij onderhandelen over een paard, en we krijgen een
kameel. In andere landen onderhandelen ze over een paard, en dan
krijgt de ene partij een paard en de andere een ezel. Wij zoeken

5 innovatieve ideeën

→ Fact Check Teams

Op initiatief van D66 en/of
de Jonge Democraten (JD)
worden *factcheck*-teams
gevormd die zich inzetten om
de feiten in de politieke arena
te krijgen en *fact free politics*
tegen te gaan.

→ Gratis lidmaatschap

Contributie kan een drempel
vormen om lid te worden.
Lidmaatschap van D66 is
voor iedereen gratis; volgens
het principe ‘de gebruiker
betaalt’ worden activiteiten
gefinancierd via crowdfun-
ding.

→ Thema-lidmaatschap

Nieuwe leden wordt bij hun
registratie gevraagd interesse
in thema’s aan te geven. In
een reeks gepersonaliseerde
video’s of e-mails ontvangen
zij vervolgens tips over hoe
ze actief kunnen worden
binnen de vereniging.

→ Mentoring

Nieuwe volksvertegenwoor-
digers op alle bestuurslagen
worden structureel gekop-
peld aan een mentor door
het Landelijk Bureau van
D66.

→ Chatbot Dennis66

Introductie van een virtuele
chat-assistent op de website
van D66, vergelijkbaar met
de virtuele helpdesk van
grote bedrijven. Deze verwijst
door naar de relevante
onderdelen van de website,
bijvoorbeeld een standpunt.

Sjoerd Sjoerdsma
(35, Den Haag) is sinds september 2012 Tweede Kamerlid voor D66.
Portefeuille: Buitenlandse Zaken; Artikel 100 procedure/missies; Wapenexportbeleid; Internationaal Strafrecht; Emancipatie.
Daarnaast is hij sinds 2016 landelijk campagneleider voor D66. Voor hij parlementariër werd, was Sjoerdsma diplomaat voor het Ministerie van Buitenlandse Zaken (o.a.: Taskforce Soedan; Directie West- en Midden-Europa; Ambassade Kabul, Afghanistan; Vertegenwoordiging Ramallah, Palestijnse Gebieden).
D66-lid sinds: 2008

eindeloos naar de compromissen, maar in veel andere landen is er een winnaar en een verliezer.”

Sjoerd: “Je bent pas sinds kort lid van D66, zei je. Hoe komt dat zo? En waar komt jouw interesse in internationaal onderhandelen vandaan?”

Jan Vincent: “Ik heb jarenlang in het buitenland gewoond en gewerkt, onder andere in Zuid- en Midden-Amerika. Ik werkte voor verschillende publiek-private projecten en had daardoor veel te maken met lokale politiek in verschillende landen. Ondertussen stemde ik steeds D66 en ik vond het tijd om lid te worden en een bescheiden bijdrage te leveren. Zo ben ik het redactieteam van de *Democraat* komen versterken. Momenteel houd ik me bezig met schrijven over cultuurverschillen. Met name over het voeren van onderhandelingen, ook in de politiek. Hoe ervaren jij de coalitieonderhandelingen; ben je er bij betrokken?”

Sjoerd: “Op de achtergrond. Ik heb me als campagneleider vooral op de campagne gestort en dat was een leuke, maar uitputtende klus. Nu we die 19 zetels over de eindstreep hebben getrokken is het weer aan anderen om die 19 zetels ook in resultaten om te zetten. Ik word erbij betrokken als er onderwerpen op tafel komen waar ik ervaring mee heb.”

Jan Vincent: “Buitenlandse zaken.”

Sjoerd: “Ja, buitenlandse zaken, asiel en integratie. Dat gaat dus van heel ver buiten onze landsgrenzen tot heel dichtbij, als het gaat om migranten die hier uiteindelijk gaan meedoen. Asiel is voor deze periode naar een collega-Kamerlid gegaan (*Maarten Groothuizen, red.*) en nu houd ik me, naast buitenlandse zaken, vooral bezig met emancipatie. Dat vind ik ook een erg leuk en interessant onderwerp.”

“Nederlanders onderhandelen over een paard en krijgen een kameel. In andere landen gaat dat heel anders”

– Jan Vincent Meertens

Jan Vincent: “Buitenlandse zaken is waar je expertise ligt natuurlijk, met jouw jarenlange ervaring in de diplomatieke dienst. Hoe lang heb je dat gedaan?”

Sjoerd: “Van 2005 tot en met 2012, dus zeven jaar. Ik heb gewoond en gewerkt in Afghanistan en Palestijns Jeruzalem. En vanuit Nederland ben ik veel naar Soedan geweest, langere periodes ook, soms vier weken achter elkaar.”

Jan Vincent: “Conflictbeheersing en ontwikkelingssamenwerking dus.”

Sjoerd: “Ja, met name de militaire kant. Zoals in Soedan, waar ik de eerste uitzending van Nederlandse soldaten naar Zuid-Soedan in het kader van de UNMIS (*United Nations Mission in Sudan, red.*) missie heb begeleid. Eigenlijk was dat een houtje-touwtje-missie. De UNMIS was net opgericht en had nog nooit een vredesmissie gerund. En ik had op dat vlak ook niet heel veel ervaring, dus dan zie je ook hoe onvakkundig dat soms gaat. Ik was niet de diplomaat die in Europese hoofdsteden gewichtige zaken ging doen; ik wilde in het veld opereren, in moeilijke gebieden. Er is een duidelijk doel, maar geen recept voor hoe je dat moet doen; je wordt losgelaten en moet het maar uitzoeken. Ik ben nog steeds heel trots dat Nederland destijds een grote rol heeft gespeeld. Het is wel schrijnend om te zien hoe de internationale gemeenschap zo’n gebied nu toch in de steek laat.”

Jan Vincent: “Wat is de belangrijkste les die je meegenomen hebt, ook voor D66?”

Sjoerd: “Dat maakbaarheid een groot goed is, maar in de echte wereld maar heel, heel beperkt mogelijk is. En dat heb ik op veel plekken gezien. Waar ik vond dat de Haagse werkelijkheid het meest schrijnend botste met de werkelijkheid, was met de voorbereiding van de Kunduz-trainingsmissie tijdens Rutte I. Partijen als GroenLinks en de ChristenUnie hebben lijnen getrokken in het middeleeuwse zand van Afghanistan die misschien logisch zijn vanuit westers denken, maar die daar volstrekt onhoudbaar zijn. Wij zaten daar toen als diplomaten naar die debatten te kijken en

‘nee!’ te schreeuwen naar de tv. Ook naar de minister ja, die allerlei dingen toezegde zoals het meesturen van religieuze adviseurs. We hebben uiteindelijk wel een werkende missie gekregen maar we moeten accepteren dat we slechts brede kaders kunnen stellen, anders moet je niet aan zo’n missie beginnen.”

Jan Vincent: “Ik heb dat ook meegemaakt, in de rampenbestrijding.”

Sjoerd: “De echte noodhulp bij natuurlijke rampen?”

Jan Vincent: “De voorzorg. Wij hielpen landen, zoals Sri Lanka, zich beter voor te bereiden op rampen; natuurrampen, maar ook de gevolgen van militair geweld. Het is dan niet realistisch om westerse methoden te implementeren. De resultaten die je dan boekt... je spant vaak het paard achter de wagen. Wij probeerden goed te begrijpen hoe het lokaal werkt, wat de sociale en politieke dynamiek is. Om vervolgens die westerse technologie en kennis in te brengen, zodat men het systeem lokaal kan ontwikkelen, op eigen leest geschoeid. Dat bleek prima te lukken, maar het bleek nog niet zo makkelijk om onze achterban te overtuigen om de westerse aanpak te laten varen.”

“Wij zaten in Afghanistan naar die debatten te kijken en ‘nee!’ te schreeuwen naar de tv”

– Sjoerd Sjoerdsma

Sjoerd: “Ik heb dat ook gezien bij het justitiesysteem in Kunduz in Afghanistan dat – formeel en informeel – maar beperkt toegang geeft aan vrouwen. Een van de grootste obstakels voor die toegang waren de mannen: de echtgenoot, de lokale imam, de dorpsoudste. Via een Afghaanse organisatie hebben we letterlijk Koran-les gegeven aan deze mannen om hen uit te leggen dat vrouwenrecht wel degelijk verankerd is in de Koran. Je kan natuurlijk niet zeggen dat het hele rechtssysteem anders moet, dus probeer je vanuit dat lokale rechtssysteem iets te veranderen. De resultaten waren goed: veel meer vrouwen hebben toegang gekregen tot het recht en ook uitspraken werden gunstiger voor vrouwen. Maar, ik weet zeker dat als we in de Tweede Kamer hadden moeten uitleggen dat wij in Afghanistan imams aan het trainen waren, je onmiddellijk het verwijt van sharia-promotie had gekregen. Die kloof tussen de politieke retoriek hier en wat je daar in het veld kan bereiken, is erg groot. Ik heb er zelf veel van geleerd. Als mijn eerste reflex is *hé, dat is gek*, dan vraag ik me vervolgens meteen af: *zit er misschien iets in de lokale context waardoor het toch logisch is dat het zo is gegaan?*”

Jan Vincent: “Ik geloof heel sterk in het herkennen, begrijpen en accepteren van cultuurverschillen. Ik geef ook regelmatig trainingen bij de Europese Unie over dit thema. Dan zitten er zo’n tien tot twaalf nationaliteiten bij elkaar. Prachtig als je ziet hoe men de verschillen uiteindelijk leert waarderen. Bij de Brexit zie je nu ook dat die cultuurverschillen en de verschillende onderhandelingsstijlen binnen de Europese Unie heel sterk naar voren komen.

We zien een verenigd Europa, maar er zijn natuurlijk enorme verschillen in belang en stijl. Het Duitse blok, de Fransen en de Zuid-Europeanen, de Britten, en wij – de pragmatisten. Wat is jouw kijk op de Brexit?”

Sjoerd: “Het is denk ik een groot verlies voor de Europese Unie én voor de Britten. Maar waar ik voor vreesde – dat na de Brexit en de verkiezing van Trump het nationalistisch en xenofobisch populisme in Europa sterk zou toenemen; Brexit als het begin van een lange dominoreeks – bleek gelukkig niet te gebeuren. Dat hebben we op 15 maart, toen de internationale schijnwerpers op Nederland gericht waren, kunnen zien. En daarna in Frankrijk, met de verkiezing van Macron. Maar Brexit blijft natuurlijk een grote tragedie, vooral voor al die jonge Britten wier toekomst nu buiten Europa komt te liggen.” ■

Jan Vincent Meertens
(58, Waalwijk) is partner van cultureel instituut Itim International, gastdocent bij Nyenrode Business University en hij adviseert en traint bedrijven en overheden in internationaal onderhandelen en samenwerken. Daarnaast is hij redacteur van de *Democraat*. Meertens heeft jarenlange ervaring met internationaal onderhandelen als ondernemer, expat en onderhandelaar. Dit voorjaar verscheen zijn boek *Do we have a deal? Succesvol onderhandelen in andere culturen* bij Uitgeverij Haystack.
D66-lid sinds: 2015

Ondertussen in... Brussel

Bij de Europese parlementsverkiezingen van 22 mei 2014 behaalde D66 voor het eerst in haar geschiedenis de meeste stemmen van Nederland en kreeg de partij een extra zetel in Brussel. Inmiddels is onze vierkoppige EP-fractie ‘over de helft’ (*midterm*), en dus vroegen we onze Europarlementariërs naar hun vijf mooiste successen én naar wat er nog op de to-do-lijst staat.

Sophie in 't Veld (1963)
Europarlementariër en delegatieleider
sinds: 2004

Portefeuilles: Binnenlandse Zaken, Economische Zaken en Burgerlijke Vrijheden

5 x succes

- Brede steun voor initiatiefwetsvoorstel voor een bindend Europees grondrecht-pact
- Brede steun voor voorstel voor fatsoenlijke opvang van asielzoekers, waaronder taalles vanaf dag één, toegang tot de arbeidsmarkt en het verbieden van detentie van kinderen
- Opzetten ‘Brexit Taskforce’, dat de rechten van Europeanen in het Verenigd Koninkrijk en Britten in Europa veilig moet stellen na de Brexit
- Laag btw-tarief op e-books (voorheen vielen alleen papieren boeken hieronder)
- Commissiebesluit (op ons aandringen) dat hulp gelden ingezet mogen worden voor abortus voor slachtoffers van verkrachting in conflictgebieden.

Trots op: “Ik ben heel blij met de brede steun die ik kreeg voor mijn initiatiefwetsvoorstel voor een bindend pact voor de bescherming van democratie, rechtsstaat en grondrechten in Europa. In het Europees Parlement heb ik met alle fracties, van links tot rechts, hard gewerkt om tot een voorstel te komen. Het respecteren en verdedigen van onze Europese waarden is essentieel voor onderling vertrouwen en stabiliteit in Europa.”

To do: “Ik wil dat we in Europa tot een volwaardig asiel- en migratiebeleid komen. Op dit moment worden mensen binnen en buiten Europa nog onder erbarmelijke omstandigheden opgevangen. Dat vind ik beschamend. We kunnen de vluchtelingenstromen in Europa namelijk heel goed aan, als we het samen regelen. Wie vlucht voor oorlog en geweld, moet hier fatsoenlijk worden opvangen. Daar ga ik mij voor inzetten.”

Gerben-Jan Gerbrandy (1968)
Europarlementariër
sinds: 2009

Portefeuilles: Duurzaamheid (energie, klimaat, natuur, milieu), Volksgezondheid en Voedselveiligheid, Begroting en Begrotingscontrole

5 x succes

- Met een speciale enquêtecommissie van het Europees Parlement onderzoek gedaan naar *Dieselgate* om zo nóg een sjoemelschandaal te voorkomen
- Meerderheid bijeengebracht voor een Europese klimaatwet
- Europees actieplan tegen *wildlife-crime* om zo een vuist te maken tegen stroperij
- Behoud van het Europees natuurbeleid, dat dreigde te worden afgezwakt
- Een sterk en ambitieus wetgevend afvalpakket gerealiseerd.

Trots op: “Alles wat vliegt, zwemt, kruipt, groeit of op een andere manier beweegt, is geld waard. Van hout tot haaien, van koraal tot kikkers. Zo wordt, zonder dat we ons er bewust van zijn, de aarde leeggeplunderd. Sinds ik hier enkele jaren geleden politieke aandacht voor vroeg, is er al veel gebeurd, met als hoogtepunt dat er op mijn initiatief een Europees actieplan tegen *wildlife-crime* is gekomen. Zo krijgt de strijd tegen het afslachten van olifanten en neushoorns de prioriteit die het verdient.”

To do: “Te vaak moeten klimaatbelangen het afleggen tegen andere belangen. Nu Donald Trump zich heeft teruggetrokken uit het klimaatakkoord van Parijs, ga ik mij er dubbel en dwars voor inzetten om ervoor te zorgen dat wij in Europa onze internationale klimaatafspraken nakomen. Met of zonder Trump. In het Europees Parlement zetten wij de komende tijd, met mijn Europese klimaatwet, concrete stappen om klimaatverandering aan te pakken.”

Marietje Schaake (1978)
Europarlementariër
sinds: 2009

Portefeuilles: Buitenlandse Zaken, Internationale Handel, Digitale Agenda, Cultuur, Media, Onderwijs en Sport

5 x succes

- Afschaffen roamingkosten en vastleggen netneutraliteit
- Handelsakkoord met Canada op basis van heldere regels en hoge standaarden
- Tientallen mensenrechten-resoluties
- Exportcontrole op de uitvoer van producten die voor marteling en de doodstraf kunnen worden gebruikt
- Versterken interne digitale markt, o.a. door ‘content portabiliteit’ (denk aan: tijdens je vakantie Netflix kunnen kijken).

Trots op: “Het handelsakkoord met Canada was een belangrijk signaal op een cruciaal moment. Juist toen de Verenigde Staten onder leiding van president Trump een stap terug deden qua commitment aan internationale handelsafspraken, lieten we in Europa zien hoe moderne handelsregels eruit zien. Meer dan zeven jaar werkten we aan een vooruitstrevend verdrag. Met hoge standaarden, oog voor het MKB en gemoderniseerde investeringsregels.”

To do: “Een van de resultaten die ik nog wil behalen is een boost voor defensie-samenwerking in Europa. Helaas zijn de dreigingen om ons heen groter geworden en zijn de Verenigde Staten en Turkije als grootste NAVO-partners minder stabiel dan we zouden willen. Europa moet haar verantwoordelijkheid nemen, ook met het oog op cyberconflicten.”

D66 heeft vier zetels (leden) in het Europees Parlement (EP) en is aangesloten bij de fractie van de Alliantie van Liberalen en Democraten voor Europa (ALDE) onder leiding van Guy Verhofstadt. In deze fractie zitten de Europese zusterpartijen en geestverwanten van D66, zoals de Britse Liberal Democrats, de Duitse FDP en de Belgische Open VLD. De ALDE-fractie heeft momenteel 68 van de 751 zetels, en is daarmee de op drie na grootste fractie in het Europees Parlement. Alle 751 leden uit de 28 lidstaten worden rechtstreeks gekozen voor een periode van vijf jaar. De volgende EP-verkiezingen vinden plaats in mei 2019.

europa.d66.nl

Matthijs van Milttenburg (1972)
Europarlementariër
sinds: 2014

Portefeuilles: Regionale Ontwikkeling, Transport en Toerisme

5 x succes

- Registratie en identificatie van drones voor civiel gebruik
- Veiligere vliegroutes en voorkomen van risico's bij vliegen over conflictgebieden
- Lancering van de Europese Urban Agenda (400 miljoen euro voor innovatieve, maatschappelijke projecten in steden!)
- Vereenvoudiging van regelgeving om Europese subsidies te gebruiken
- Europees Parlement aangezet om het budget voor een Europees programma voor onderzoek en innovatie na 2020 te verhogen: van 70 miljard naar 120 miljard.

Trots op: “De brede steun in het Europees Parlement voor mijn voorstel om vliegroutes veiliger te maken. Na de tragische gebeurtenis met vlucht MH17 is duidelijk geworden dat we gevaarlijke situaties met vliegen over conflictgebieden moeten voorkomen. Er komt een Europees waarschuwingssysteem, waarbij inlichtingendiensten beter gaan samenwerken met de Europese luchtvaartsector om de veiligheid te vergroten.”

To do: “Ik wil dat er eerlijke concurrentie in de luchtvaart komt. Nu ontvangen luchtvaartmaatschappijen uit de Golfstaten oneerlijke staatssteun. Natuurlijk mogen zij Europese luchtvaartmaatschappijen zoals KLM beconcurreren, maar dan wel op een eerlijke manier. De Europese Commissie krijgt een stok achter de deur om daarvoor te zorgen.” ■

Op 24 september 2017 kiest Duitsland een nieuwe Bondsdag. Zal de Freie Demokratische Partei (FDP), de belangrijkste Duitse zusterpartij van D66, terugkeren in het parlement? En welke coalitie kunnen we verwachten? Redacteur Reyer van der Vlies vroeg het aan Hessel Reimerink (36), secretaris van de D66-afdeling Duitsland. “Een slogan als *En nu vooruit* zou hier niet misstaan.”

De FDP in Duitsland

Sinds haar oprichting in 1948, heeft de FDP in verschillende coalities – afwisselend met de CDU-CSU en de SPD – geregeerd. In 2009 behaalde de FDP onder leiding van Guido Westerwelle haar grootste zege ooit, met 14,6 procent van de stemmen. De deelname aan het Kabinet-Merkel II, met de CSU, zorgde voor een crisis binnen de FDP. Bij de verkiezingen van 2013 volgde een dramatische uitslag; de partij bleef onder de kiesdrempel van 5 procent en heeft – voor het eerst in haar partijgeschiedenis – sindsdien geen zitting in de Bondsdag, het Duitse parlement. De FDP wordt sinds december 2013 geleid door Christian Lindner.

Hessel Reimerink
secretaris D66-afdeling
Duitsland

“De FDP is voor mij de enige partij in Duitsland die voor vernieuwing staat. En dat is hoog nodig”

De FDP in de EU

De FDP is – net als D66 en de VVD – lid van de ALDE-partij. Samen met de (gekozen) leden van de Europese Democratische Partij (EDP) vormen de leden van de ALDE-partij de ALDE-fractie (o.l.v. Guy Verhofstadt), de vierde fractie (68 van de 751 zetels) in het Europees Parlement. Van die 68 zetels heeft de FDP er 3; D66 heeft 4 zetels.

Waarom Duitsland? “Ik ben in 2013 naar Berlijn verhuisd om daar te werken voor een start-up. Daarna ben ik overstapt naar een grote uitgeverij. Sinds eind vorig jaar werk ik voor Lufthansa, waar ik verantwoordelijk ben voor het wereldwijde trainings- en talentenprogramma van de vliegmaatschappij. Mijn talenkennis – Duits, Engels, Nederlands en een beetje Frans – komt er goed van pas. Voor deze baan ben ik naar Frankfurt verhuisd. Het is geweldig dat de Europese Unie het zo makkelijk maakt om in een andere lidstaat aan de slag te gaan. Mijn keuze om naar Duitsland te gaan was overigens in meerdere opzichten geslaagd: in mijn eerste maand ontmoette ik namelijk mijn huidige vriendin!”

Hoe ben je betrokken geraakt bij de D66-afdeling in Duitsland? “Ik was in Nederland al sinds mijn studententijd – ik heb geschiedenis en politologie gestudeerd – actief bij D66 in Leiden en Amsterdam. De keuze om na mijn studie naar Duitsland te vertrekken was dus eigenlijk fnuikend voor mijn wens om me voor D66 in te zetten. Maar gelukkig kon ik me in Berlijn aansluiten bij de D66-afdeling Duitsland, waarvan ik nu secretaris ben. De afdeling heeft nu bijna zeventig leden: allemaal D66’ers die in Duitsland wonen en werken of studeren. Natuurlijk laat deze afdeling zich niet vergelijken met een grote afdeling als Amsterdam; het is vaak moeilijk om al die drukbezette mensen hier te mobiliseren. Met de steun van Boris Dittrich (*oud-fractievoorzitter van D66, red.*), die algemeen bestuurslid is van de afdeling, hebben we gepro-

beerd wat meer leven in de afdeling te blazen. Dat gaf mij de kans om me weer voor D66 in te zetten. En ondertussen volg ik de Freie Demokratische Partei (FDP), onze Duitse zusterpartij in Europa (*zie kader, red.*) op de voet. Afgelopen jaar ben ik bij een aantal bijeenkomsten geweest. Of ik als *Ausländer* lid mag worden, weet ik eigenlijk niet, maar ze nodigen me in elk geval graag uit voor hun activiteiten.”

Een paar jaar geleden stond de FDP nog aan de rand van de afgrond (zie kader). Wat maakt de FDP aantrekkelijk voor jou? “De FDP is voor mij de enige partij in Duitsland die voor vernieuwing staat. En dat is hoog nodig. Hoewel Duitsland vaak als stabiel en degelijk land wordt gezien, is het in veel opzichten verouderd. Vooral het belastingstelsel moet op de schop. Je merkt het ook aan kleinere zaken. Zo kun je in Berlijn nog altijd niet overal via glasvezel op het internet. De FDP is progressief sociaal-liberaal en uitgesproken pro-Europees. Wat veel Duitsers momenteel in de FDP aanspreekt, is dat de partij zich uitspreekt over maatschappelijke problemen – zoals de vluchtelingencrisis – maar dat ze daarbij nooit te rechts of te populistisch wordt. De FDP is daarom een goed alternatief voor mensen die van duidelijke taal houden, maar geen al te rechts beleid willen. “Daarnaast heeft de FDP een zeer sterke voorman: Christian Lindner. Ik vind hem een inspirerende politicus. Ik raad iedereen aan zijn speeches op YouTube te bekijken. Wat mij in hem aanspreekt, is dat hij een nieuwe generatie vertegenwoordigt die vooruit wil kijken en de economie wil hervormen. Toen hij eind 2013 leider van de FDP werd, was de partij op sterven na dood. Hij heeft de FDP weer opgebouwd tot een interessante, potentiële coalitiepartner. Hopelijk maakt de partij dan niet dezelfde fout als de vorige keer: veel beloftes doen en die niet nakomen; daar hebben de Duitse kiezers de FDP hard op afgerekend.”

Wat verwacht je van de Bondsdagverkiezingen? “Het worden heel interessante verkiezingen. Zeker na de Brexit en de verkiezing van de pro-Europese sociaal-liberaal Emmanuel Macron tot Franse president, is het de vraag welke kant Duitsland nu opgaat. Ik verwacht dat Angela Merkel blijft en ik hoop dat ze in dat geval met de FDP verder gaat. Ik kijk voornamelijk uit naar de resultaten die de FDP zal boeken. Ze haalde wisselend succes in de verkiezingen in de Bundesländer, de Duitse deelstaten. Die verkiezingen vinden sinds vorig jaar gefaseerd plaats, en geven het politieke tij al een beetje weer. De FDP viel in de deelstaat Saarland net buiten de boot, maar heeft het in Sleeswijk-Holstein goed gedaan. “De FDP zou de derde partij kunnen worden in september. Duitsers speculeren over een driepartijencoalitie, die hier ook wel de *Jamaica*-coalitie wordt genoemd – naar de zwart-geel-groene kleur

van de Jamaicaanse vlag én die van de drie partijen: CDU (van Angela Merkel), FDP en Die Grünen. Als dat het geval is, hoop ik op een echt progressieve coalitie. Dat is nodig voor zowel Duitsland als voor de Europese Unie. Duitsland heeft de grootste economie van Europa en de meeste inwoners. Toch is het erg naar binnen gericht. Mijn kritiek op de huidige politiek is dan ook dat ze ingeslapen is. Dat zou met de aankomende verkiezingen te maken kunnen hebben. Een slogan als *En nu vooruit!* zou hier niet misstaan.”

Welke vergelijkingen kun je nog meer trekken tussen D66 en FDP? “In grote lijnen hebben de beide partijen dezelfde achterban en dezelfde ideeën, bijvoorbeeld over digitalisering en onderwijs. In Duitsland is er iets meer aandacht voor infrastructuur en belastingvernieuwing. Maar de FDP staat binnen de ALDE-fractie (*zie kader p.39, red.*) ook dichtbij VVD; beiden krijgen weleens het verwijt een partij voor rijke ondernemers te zijn. De belastingplannen van de FDP zijn volgens mij echter wel noodzakelijk. Zo betalen Duitsers die níet in een van de voormalige Oost-Duitse bundesländer wonen, 27 jaar na dato nog steeds extra belasting voor de wederopbouw van de voormalige DDR. De FDP is de enige partij die zich daar expliciet tegen uitspreekt.

“In Duitsland heeft men het al over de ‘Jamaica-coalitie’: een coalitie van CDU, FDP en Die Grünen”

“Verder is de FDP een kleine partij. Je zou haar kunnen vergelijken met het D66 van tien jaar geleden. En net als D66 heeft de FDP zich gericht op sociale media en gesprekken met inwoners. Ze zet stevig in op scholen en studenten; de campagne posters springen er echt uit – ze zijn *flashy*. Daarnaast heeft de FDP goede contacten met D66. Ik heb gehoord dat ze veel van ons hebben geleerd.”

Hoe keek Duitsland naar de Tweede Kamerverkiezingen in Nederland? “Duitsland neemt verkiezingen in Nederland heel serieus. De uitslag heeft – tezamen met de recente verkiezingswinst van Macron en de eerdere Bundesländer-successen van FDP – het momentum voor de rechts-populistische Alternative für Deutschland (AfD) hopelijk weggenomen. In de deelstaten is de AfD ongeveer net zo groot als de FDP, maar de *Schwung* is er bij de AfD gelukkig wel uit; het is een protestpartij die geen echte oplossingen biedt.”

Christian Lindner
Lijsttrekker FDP

En wat vinden de Duitsers van de Brexit? “Het vertrek van het Verenigd Koninkrijk uit de EU brengt hier bepaalde voordelen met zich mee. In Frankfurt, waar ik woon en waar de Europese Centrale Bank staat, denkt men: *prima, laat die bankiers maar komen*. Om de Brexit op te vangen, moet Duitsland overigens wel écht gaan hervormen, vooral als het om belastingen gaat. Ook kunnen veel documenten nog altijd alleen in het Duits worden ingediend. Tegelijkertijd is de relatie met Frankrijk voor Duitsland historisch belangrijker. Duitsland heeft met een kleine groep landen – waaronder Frankrijk – het Europese project opgezet. Het Verenigd Koninkrijk heeft daarvan geprofiteerd, maar zich vaak aan de zijlijn gehouden en heeft nooit de kar willen trekken. Het is geen Schengenland en heeft ook geen euro. Frankrijk en Nederland zijn voor Duitsland daarom veel logischere partners.”

Waarom horen we in Nederland eigenlijk zo weinig over de Duitse verkiezingen? “Ik denk dat er in Nederland altijd al meer aandacht is geweest voor verkiezingen in het Westen; in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk. Dat is zonde, want Duitsland is onze belangrijkste handelspartner. Mijn oproep aan alle Nederlanders is: wees niet bang voor Duitsland. Hier liggen geweldige kansen: het loont om over de eigen grenzen te kijken!” ■

Gaat u verhuizen naar (of woont u in) het buitenland? Sluit u aan bij een D66-afdeling bij u in de buurt! Kijk voor meer informatie op: buitenland.d66.nl

4 vragen over... Stemmen vanuit het buitenland

Bij de Tweede Kamerverkiezingen ging het weer mis: duizenden stembiljetten kwamen niet aan, of arriveerden te laat om nog tijdig in te kunnen sturen – zelfs bij Nederlanders die zich al in de herfst van 2016 hadden geregistreerd. D66’er Eelco Keij zet zich al jaren onvermoeibaar in voor de belangen van de ca. 1 miljoen Nederlanders in het buitenland en vraagt hoogleraar Staatsrecht Paul Bovend’Eert hoe dit stemproces beter kan.

Hoe zou het stemproces verbeterd kunnen worden?

“Er wordt al jaren geklaagd over het stemmen vanuit het buitenland. Het is inderdaad een omslachtige procedure, waarbij veel kan mis gaan. De laatste jaren heeft de wetgever wel enige verbetering gebracht in de procedure, door permanente registratie mogelijk te maken en het digitaal toesturen van het stembiljet, maar digitaal stemmen is nog altijd niet ingevoerd. Het gaat om een potentieel grote groep Nederlanders, dus het is zeker een belangrijk onderwerp in de uitoefening van het kiesrecht als grondrecht.”

Zou digitaal stemmen een optie zijn?

“Men is tegenwoordig – terecht – zeer beducht voor mogelijke onveiligheid van digitale stemprocessen. Niets is erger dan dat mensen het vertrouwen zouden verliezen in de eerlijkheid en rechtmatigheid van verkiezingen. Dat zou ernstig afbreuk doen aan de legitimatie van de vertegenwoordigende lichamen, waarvoor verkiezingen worden gehouden. In die zin is het goed te begrijpen dat men heel voorzichtig is met het mogelijk maken van digitaal stemmen. De al of niet geloofwaardige berichten de laatste maanden over pogingen tot mogelijke beïnvloe-

ding van verkiezingen door vreemde mogendheden zullen ongetwijfeld verder bijdragen aan de bestaande scepsis tegen digitaal stemmen. Ik vraag me af of digitaal stemmen tegen deze achtergrond snel realiteit zal worden.”

Zouden Nederlanders in het buitenland ook voor de leden van de Eerste Kamer moeten kunnen stemmen? In 2015 heeft het D66-congres een motie van deze strekking aangenomen.

“De verkiezingen voor de Eerste kamer zijn, zoals bekend, getrapte verkiezingen. De burgers kiezen de leden van Provinciale Staten, die dan optreden als kiezers voor de Eerste Kamer. In beginsel moeten de kiezers inwoners zijn van een provincie. Voor Nederlanders die wonen in de zogeheten Caribische BES-eilanden (*Bonaire, Sint Eustatius en Saba, red.*), die sinds 2010 deel uitmaken van Nederland, wordt een bijzondere voorziening getroffen, zodat zij in de toekomst een stem uit kunnen brengen met het oog op de Eerste Kamerverkiezingen. Deze constructie zou ook kunnen worden toegepast op andere Nederlanders die in het buitenland wonen. Zij zouden hun stem uit kunnen brengen op een speciaal, daartoe op te richten kiescollege dat dan meebeslist over de samenstelling van de Eerste Kamer.”

Nederlanders in het buitenland vallen formeel onder de minister van Binnenlandse Zaken. Waarom niet Buitenlandse Zaken? Zij hebben immers het meeste contact met de diplomaten die bij de ambassades en consulaten werken, niet met de ambtenaren van BiZa.

“De keuze voor het ministerie van Binnenlandse Zaken lijkt mij vanzelfsprekend. Dat ministerie heeft van oudsher de expertise in huis voor de verkiezingen, in samenwerking met de Kiesraad die formeel belast is met de organisatie van verkiezingen.” ■

Eelco Keij
directeur fondsenwerving Radboud Universiteit Nijmegen; kandidaat-Kamerlid D66 2017 (nr. 39).

Paul Bovend'Eert
hoogleraar Staatsrecht, Radboud Universiteit Nijmegen.

Op 18 maart, drie dagen na de Tweede Kamerverkiezingen, vierde D66-prominent en Europeaan in hart en nieren Laurens Jan Brinkhorst zijn tachtigste verjaardag. Generatie- en partijgenoot Eric Denig (88) interviewde hem in Sociëteit De Witte, waar zij vorig jaar de *Van Mierlo Tafel* oprichtten ter ere van het gedachtegoed van Hans van Mierlo.

D66'er & Europeaan (en gentlemen)

... in hart
en nieren

Wanneer en waarom de keus voor D66?

“Ik was bevriend met Peter Baehr, die samen met Erik Visser nadacht over een nieuwe politieke beweging. De door hen ontwikkelde gedachten, die later in het Appèl verwoord zijn (*dat op 15 september 1966 werd gepresenteerd, red.*) spraken mij aan en Peter vroeg mij te helpen met de verdere uitvoering. Zo leerde ik Hans van Mierlo kennen en zo kregen wij – als nieuwe partij – ineens te maken met de vervroegde verkiezingen van 15 februari 1967, waarbij we maar liefst zeven zetels haalde.”

Welke rol heb je door de jaren heen bij en voor D66 vervuld?

“In de eerste jaren heb ik mij ingezet voor het oprichten van twee afdelingen: één in Voor- schoten en één in Haren, in Groningen. Daar woonde ik in die tijd, en later werd ik ook voor D66 lid van de Provinciale Staten in Groningen; dat was in 1970 en 1971. Mijn verdere activiteiten voor de partij werden vooral bepaald door mijn betrokkenheid bij Europa.”

Waar komt die fascinatie voor Europa eigenlijk vandaan?

“Toen ik ging studeren, bestond het vak Europees Recht nog niet. Ik studeerde rechten in Leiden en behaalde mijn M.A. in Public Law and Government aan de Columbia University in New York. Daarna kwam ik terug in Leiden bij het Europa Instituut en werd ik in 1967 hoogleraar Europees Recht aan de Universiteit Groningen. Toen volgde in 1972 mijn overstap naar de politiek, door mijn benoeming bij het Ministerie van Buitenlandse Zaken als staats- secretaris voor Europese Zaken voor D66. Dat was in het kabinet-Den Uyl.”

Dat kabinet kwam vlak voor de verkiezingen in 1977 ten val.

“Ja. Het ging in die periode niet goed met onze partij, en ook niet met het hele politieke bestel. Binnen het kabinet kwam het bij de discussie over de grondpolitiek tot een breuk. Maar in feite ging het om de onwil van toenmalige minister van justitie Van Agt mee te werken aan progres- sieve hervormingen. Na de verkiezingen van 1977 – waarbij D66 opereerde met het programma *Het*

“Klimaat, Europa en zelfbeschikking zijn onze nieuwe kroonjuwelen”

Redelijk Alternatief – kwam D66 in de oppositie terecht. Ik maakte deel uit van een fractie met acht leden en na de verkiezingen van 1981 zelfs met zeventien leden! Jan Terlouw was in die periode fractievoorzitter. Na de dramatische terugval in 1982, van zeventien terug naar zes zetels, stapte ik – althans voorlopig – uit de politiek.”

Je koos weer voor Europa?

“Ja, dat klopt. Voor de Europese Commissie ging ik als ambassadeur naar Japan en vanaf 1987 heb ik als directeur-generaal voor Milieuzaken en Nucleaire Veiligheid in Brussel gewerkt. Maar na een aantal jaren keerde ik in 1994 toch weer terug in de politiek – maar nu als lid van het Europees Parlement voor D66. Jan Willem Bertens leidde onze vierkoppige fractie. Maar toen Hayo Apotheker in 1999 onverwachts aftrad als minister van Landbouw in het tweede Paarse kabinet, werd ik gevraagd hem te vervangen. Een spannende tijd: ik had te maken met vier verschillende dierziekten, waaronder de beruchte crisis rond de mond- en klauwzeer. Tot slot was ik nog minister van Economische Zaken en vicepremier in het kabinet-Balkenende II.”

Het is nu een week na de Tweede Kamer- verkiezingen. Over een nieuw kabinet valt nog niet veel te zeggen. Wat zijn volgens jou de essentiële thema's?

“Samenwerking tussen de verschillende partijen is in mijn optiek alleen mogelijk als er harde afspraken komen over het klimaat en over Europa. Op dat punt verwacht ik dit jaar nog een Frans-Duits akkoord. En we zullen ernaar moeten streven dat onze medisch-ethische punten tot een vrije kwestie worden verklaard. Klimaat, Europa en zelfbeschikking; dat zijn – wat mij betreft – onze nieuwe kroonjuwelen.”

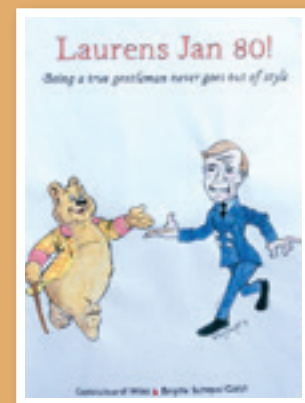
Eric Denig (88) en Laurens Jan Brinkhorst (80), beiden D66-lid sinds 1966, in gesprek in Sociëteit De Witte op het Plein in Den Haag.

Vorig jaar – toen D66 haar 50-jarig bestaan vierde – werd hier, in Sociëteit De Witte, de Van Mierlo Tafel opgericht. Vertel daar eens iets over.

“Hoewel ik nooit met Hans van Mierlo in één- zelfde fractie of kabinet heb gezeten, heb ik steeds veel verwantschap gehad met zijn gedachtegoed. Sinds mijn eerste ministerschap ben ik lid van Sociëteit De Witte. De sociëteit kent een paar honderd Tafels; kleine clubs met een bepaalde achtergrond. Zo ben ik lid van de Europa Tafel, een dynamisch gezelschap. Ruim een jaar geleden kwam ik in gesprek met Wibo Schepel, die zich onder andere inzet voor D66-afdelingen in het buitenland en de Kerdijklezingen organiseert. (*Arnold Kerdijk, een voorvader van Wibo Schepel, was een van de oprichters van de Vrijzinnig Democratische Bond, red.*). Wibo kwam met het idee om in De Witte een liberaal-democratische tafel op te richten. En zo is – naast de Thorbecke Tafel en de Troelstra Tafel – in 2016 de Van Mierlo Tafel van start gegaan. De Tafel heeft een klein bestuur (zie inzetje) en telt inmiddels vijftig leden. Er zijn vier bijeenkomsten per jaar, die een platform bieden voor het uitdragen van het gedachtegoed van Hans van Mierlo en die de betekenis van en de belangstelling voor het sociaal-liberalisme uitdiepen en versterken, waarbij de vijf richtingwijzers staan. Zo hebben we dit voorjaar in samenwerking met de buitenlandaf- delingen van verschillende politieke partijen het eerste Witte Buitenland Debat georganiseerd, dat werd uitgezonden door BVN, in samenwerking met NOS Politiek 24. Zo hopen wij een bijdrage te leveren aan het versterken van de relatie tussen de burger en de politiek.” ■

Bestuur Van Mierlo Tafel: Eric Denig (penningmeester), Elles Wierda-den Hartog (secretaris), Wibo Schepel (voorzitter), Laurens Jan Brinkhorst (niet op de foto) is senior adviseur. Contact: ellesdenhartog@ziggo.nl

Illustratie van Van Mierlo Tafel- voorzitter Wibo Schepel, ter ere van de tachtigste verjaardag van Laurens Jan Brinkhorst.

D66

Foto Jeroen Moeljan

Save the date Congres 106

Zaterdag 18 november 2017
9 WTC Expo • Leeuwarden

Meer informatie over het congres, de locatie, het indienen van moties en amendementen, en de termijnen voor kandidaatstelling voor besturen en commissies vindt u hier: d66.nl/congres

SAVE THE DATE

ALDE-partijcongres

Op 1 t/m 3 december 2017 organiseert de Europese ALDE-partij haar 38ste congres in... Amsterdam!

D66 is lid van de Alliance of Liberals and Democrats for Europe (ALDE), de partij voor gelijkgezinde liberale partijen in Europa. Dit partijcongres, dat elk jaar in een andere Europese stad wordt georganiseerd, is de perfecte gelegenheid om dicht bij huis kennis te maken met onze liberale zusterpartijen in Europa.

Wilt u op de hoogte blijven of samen met de D66-delegatie deelnemen aan dit ALDE-congres, neem dan contact op met Martine van Schoor, de international officer van D66: m.vanschoor@d66.nl.

Toegangsprijs voor EBN-leden is gratis. D66-leden die geen lid zijn betalen 10 euro (en voor hetzelfde bedrag bent u meteen lid van het EBN!) Meer informatie: d66.nl/elsborstnetwerk

Route66

In oktober kunt u zich weer aanmelden voor talentontwikkelingsprogramma Route66.

Route66 is een tweejarig talentontwikkelingsprogramma dat wordt georganiseerd door de deelnemers zelf. Elk jaar ronden 20 'Routers' het traject af en stromen 20 nieuwe Routers met uiteenlopende achtergronden in. Het programma richt zich op D66-leden tussen de 25 en 33 jaar die niet voltijds studeren. De inschrijving opent begin oktober en sluit begin november. Volg d66route66 op Facebook of Twitter om op de hoogte te blijven!

Meer informatie: route66.d66.nl

D66 Alumni Netwerk-dag

Bent u voormalig politiek vertegenwoordiger of oud-bestuurder van D66? Kom naar de D66 Alumni Netwerk-dag, die op zaterdag 1 juli op Landgoed de Horst in Driebergen wordt georganiseerd.

Sprekers zijn onder meer oud-partijleider Jan Terlouw en voormalig Tweede Kamerlid Fatma Koser Kaya. De dag wordt gezamenlijk afgesloten met het Els Borst Netwerk Event. Meer informatie over lid worden en het dagprogramma: alumni.d66.nl

SAVE THE DATE

Midden-Oosten Dag

(5de editie)

Zaterdag 25 november 2017

Meer informatie: internationaal.d66.nl/agenda

#ingesprekmet

Op zaterdag 24 juni gaan de campagneteams van D66 weer de straat op en de deuren langs om het gesprek met Nederland aan te gaan. Welke kansen zien bewoners voor een betere wijk, gemeente, provincie of land? Benieuwd naar welke ideeën er in uw gemeente zijn opgehaald? Klik op de kaart: ingesprekmet.d66.nl

Diversiteitstraining

Vanaf dit voorjaar biedt D66 lokale afdelingen de training 'Diversiteit in de verenigingspraktijk' aan.

Op de arbeidsmarkt, in het onderwijs en als mensen onder elkaar worstelingen we met de toenemende diversiteit van vandaag. Zo ook in onze eigen vereniging: hoe zorgen we voor een goede afspiegeling van de samenleving in onze besturen, onder onze raadsleden, binnen onze afdelingen? En wat komt er bij zo'n afspiegeling kijken? De training bestaat uit een interactief identiteitsspel en een inhoudelijke discussie op basis van de 'Handreiking Diversiteit', die is opgesteld door de Mr. Hans van Mierlo Stichting, het wetenschappelijk bureau van D66.

Wilt u deze training in uw afdeling organiseren? Mail naar: opleidingen@D66.nl

SAVE THE DATE – Nieuwe én Trouwe Ledendag

Op zaterdag 7 oktober organiseert D66 een 'Maak kennis met D66'-bijeenkomst (ochtend) én de jaarlijkse Trouwe Ledendag (middag) in de Tweede Kamer der Staten-Generaal in Den Haag.

D66 organiseert een aantal keer per jaar kennismakingsbijeenkomsten ('Maak kennis met D66') op bijzondere locaties in het land. Nieuwe leden worden automatisch uitgenodigd voor de eerstvolgende bijeenkomst. Geïnteresseerde leden die al langer lid zijn, kunnen zich ook voor deze bijeenkomst aanmelden. Meer informatie: d66.nl/nieuweleden. Daarnaast organiseert D66 elk jaar een speciale bijeenkomst voor haar trouwe leden: leden die 15 jaar of langer onafgebroken lid zijn van de partij. Voor de Trouwe leden-bijeenkomst zijn 500 plaatsen beschikbaar.

Nieuwe en trouwe leden ontvangen na de zomer een persoonlijke uitnodiging.

Debatavond: Hoe zien we de toekomst van werk?

Flexibel, vast of geen van beide? Op woensdagavond 5 juli presenteert de Mr. Hans van Mierlo Stichting (VMS) haar visie op de toekomst van werk tijdens een discussieavond in H2OTEL te Rotterdam.

De discussieavond begint om 19.15 uur met een korte presentatie van de VMS-publicatie *Nieuwe ronde, echte kansen: een sociaal-liberale visie op de toekomst van werk*. Daarna volgt een reactie van Alexander Rinnooy Kan, Eerste Kamerlid voor D66, en zal er ruimte zijn voor vragen en discussie. **Aanmelden:** secretaris@d66economie.nl.

Meer informatie: vanmierlostichting.d66.nl (hier kunt u ook de betreffende publicatie in pdf-versie lezen of in gebonden versie bestellen via de webshop).

Nieuwe voorzitter PPC

Tom de Bruijn, wethouder Financiën, Verkeer, Vervoer en Milieu in Den Haag, is door het Landelijk Bestuur benoemd tot voorzitter van de Permanente Programmacommissie (PPC).

Foto Roos Trommelen

De PPC is in opdracht van het Landelijk Bestuur belast met de verantwoordelijkheid voor het voortdurend aanscherpen, verdiepen en verbreden van de verkiezingsprogramma's van D66. De nieuwe voorzitter zal zich de komende periode met name toeleggen op het programma voor de verkiezingen voor het Europees Parlement in 2019. Ook zal De Bruijn zijn lokale bestuurservaring inzetten om de afdelingscommissies die werken aan de programma's voor de gemeenteraadsverkiezingen in 2018 en de Provinciale Statenverkiezingen in 2019 te adviseren.

Interessante stage?

Heb je altijd al willen weten hoe het er bij D66 achter de schermen aan toegaat? Misschien is een stage op het Landelijk Bureau van D66 dan wel iets voor jou!

Het Landelijk Bureau, evenals de Mr. Hans van Mierlo Stichting en de fracties van D66 (Eerste en Tweede Kamer, Europees Parlement), heeft regelmatig stage-vacatures voor studenten die voor een langere periode beschikbaar zijn. Kijk voor meer informatie op: d66.nl/werken-bij-d66

Jij staat niet alleen.

Laat dit even tot u doordringen: het zelfmoordcijfer onder LHBTI-jongeren is vijf keer hoger dan onder heteroseksuele leeftijdsgenoten. Daarom vraagt D66 tijdens de jaarlijkse Amsterdam Gay Pride en de Canal Parade, dit jaar op zaterdag 5 augustus, speciale aandacht voor deze kwetsbare groep, met de themaboodschap: Jij staat niet alleen.

Alexander Pechtold @APechtold · 3 apr.
Wij doen mee! Stop geweld tegen homo's. #allemannenhandinhand

Gay Pride 2017 is hét moment om stil te staan bij de emancipatie van LHBTI'ers in Nederland. Eerdere jaren vroeg D66 aandacht voor thema's als 'Familie van Nu' en de mogelijkheid om wereldwijd zichtbaar jezelf te kunnen zijn ('*Dare to join*'). Dit jaar vaart de D66-boot mee om LHBTI-jongeren een steuntje in de rug te geven en hen te laten zien dat ze er niet alleen voor staan. Dit voorjaar hebben veel (bekende) mannen in Nederland (en daarbuiten!) die opdracht en masse in praktijk gebracht door hand in hand de straat op te gaan – en een foto ervan te twitteren – nadat twee jongemannen in Arnhem gewelddadig waren belaagd om het enkele feit dat zij hand in hand liepen. Zij lieten zo zien: jullie staan niet alleen. De foto van fractievoorzitter Alexander Pechtold en Tweede Kamerlid Wouter Koolmees, die hand in hand over het Binnenhof naar het formatie-gesprek liepen, ging zelfs de hele wereld over!

LHBTI staat voor...

Lesbisch, Homoseksueel, Biseksueel, Transgender en Interseks personen. In Vlaanderen wordt veelal de term *holebi* gebezigd; een samentrekking van homoseksueel, lesbisch en biseksueel.

Voorbeeld voor anderen

Rein Anspach (zie hiernaast) is één van de opvarenden van de D66-boot die vertelt hoe belangrijk het is dat je niet alleen bent in de zoektocht naar hoe je jezelf kunt zijn. De boodschap is tweeledig: andere LHBTI-jongeren laten zien dat er altijd iemand achter je staat, ook al voelt dat soms misschien niet zo. Maar ook om de sociale omgeving van deze jongeren er extra op te wijzen: wees er voor hen, laat hen niet alleen staan. Tweede Kamerlid Sjoerd Sjoerdsma, portefeuillehouder emancipatie voor D66: "De hoge suïdecijfers liegen er niet om en vragen om een specifieke preventieve aanpak voor deze doelgroep. Ik vind het belangrijk om op 5 augustus uit te stralen dat wij achter de jongeren staan, of ze nu wel of niet uit de kast zijn." ■

Canal Parade: doe mee!

Zaterdag
5 augustus 2017

Het thema van de Amsterdam Gay Pride is dit jaar *This Is Your Pride*. Tijdens de Canal Parade vaart D66, zoals elk jaar, mee met haar eigen boot én haar eigen boodschap. Die luidt dit jaar: *Jij staat niet alleen*. Natuurlijk varen er ook weer vele prominente D66'ers mee: vanuit de Tweede Kamerfractie zijn dat in ieder geval Sjoerd Sjoerdsma, Jan Paternotte, Rob Jetten en Rens Raemakers; D66-Europarlementariër Sophie in 't Veld is ook van de partij.

Meevaren of meehelpen?

Bij het ter perse gaan van dit nummer waren er nog een aantal plekken vrij op de D66-boot, dus meld u snel aan! Naast vrolijke opvarenden zoeken we ook altijd enthousiaste vrijwilligers voor de **kadeteams**: samen met een D66-Kamerlid zorgen deze promotieteams ervoor dat de duizenden mensen op de kades binnen een paar uur voorzien zijn van onze vlaggetjes. Helpt of vaart u mee op 5 augustus? Aanmelden: d66.nl/gaypride/meedoen

Thema-avond VondelCS

Op donderdagavond 3 augustus staan we uitgebreid stil bij ons thema: *Jij staat niet alleen*. In VondelCS – midden in het Amsterdamse Vondelpark – zullen Jan Mokkenstorm (directeur 113Zelfmoordpreventie), D66-Europarlementariër Sophie in 't Veld en Daan Verhoeven (docent en mede-initiatiefnemer van de actie 'alle mannen hand in hand') hun ervaringen, expertise en inzichten met het publiek delen.

Meer info: d66.nl/gaypride

Rein Anspach (21) uit Haarlem is transgender. Het uit de kast komen was geen probleem, wel een lange zoektocht. Bij zijn *quidditch*-team leerde hij hoe hij zichzelf kon zijn.

Jij was 13 toen je uit de kast kwam.

"Ja, en vervolgens ben ik het hele LHBTI-spectrum afgegaan. Eerst dacht ik dat ik lesbisch was – want ik viel op meisjes, dacht ik – toen besloot ik dat ik bi was, daarna wilde ik een jongen worden en uiteindelijk kwam ik erachter dat ik *non-binary* ben."

Wat betekent dat eigenlijk, transgender zijn?

"Dat je in het spectrum ergens tussen die twee uiteinden – man of vrouw – in zit. Niet qua geslacht, maar qua identiteit. Dat is iets anders dan transseksueel zijn, dat zijn mensen die van het ene naar het andere uiteinde gaan; een man die vrouw wil worden of andersom. Ik heb hormoon-behandelingen gehad en een borst-operatie ondergaan, en toen merkte ik: dit is voldoende, ik hoef niet nog mannelijker te worden, mijn lijf is prima zo."

Hoe reageerde je omgeving?

"Ik heb er nooit echt problemen mee gehad. Ik was en ben er altijd heel open over. Als mensen vragen: *ben je nu een man of een vrouw?*, dan ga ik gewoon het gesprek aan. Het belangrijkste is: heb geduld en stel vragen; dat geldt zowel voor hen als voor mij. Maar daar is wel een flinke zoektocht aan vooraf gegaan: wie of wat ben ik, hoe ga ik daarmee om en hoe kan ik mezelf zijn? *Quidditch* heeft daar erg bij geholpen."

Quidditch?

"Zwerkbal, de sport die ze beoefenen in de Harry Potter-boeken. Ja, mét bezemstelen. Een gemengde sport, dus iedereen is welkom. Ons team is denk ik het *queerste* team van Europa; meer dan de helft bevindt zich niet op een uiteinde van het gender-spectrum, zeg maar. Het leuke is, dat je het spel kunt spelen als het gender waarmee je je identificeert; je hoeft niet te kiezen voor man of vrouw, en je hoeft ook niets te bewijzen. Een heel prettige en veilige omgeving om jezelf te zijn."

Heb je nog een tip voor de politiek?

"Wat goed is: er is veel meer aandacht voor en kennis over LHBTI'ers in Nederland dan vroeger. Waar ik zelf tegenaan liep was het bevoogdende systeem van de genderpoli van het VUmc. Je moet daar eerst een lang psychologisch traject afleggen voordat ze je in behandeling nemen. Bovendien heeft het VUmc een monopolie en is er een wachtlijst; het zou goed zijn als er meer genderpoli's komen met een meer patiënt-gerichte beoordeling."

tekst **Jessica Hoogenboom**
foto **Remco van der Kruis**

Voormalig art director **Ellis van den Berg** (53) woont samen met haar man René en hun Finse Lappenhonden Mikkeli en Juula in de Franse Vogezen. Een half jaar geleden werd ze lid van D66.

Eindelijk een sociaal-liberaal in Frankrijk! “Ja, wij zijn ook nog steeds euforisch over de verkiezing van Macron. Zijn mandaat is bovendien ruim, met 66 procent van de stemmen. We gingen er wel vanuit dat hij zou winnen, maar op de dag zelf werden we toch opeens zenuwachtig – de verkiezing van Trump zagen we tenslotte ook niet aankomen.”

Hoe was de sfeer voor de verkiezingen? “De Fransen op het platteland klagen graag – vooral over politici, dat zijn hufters – en laten geen kans voorbij gaan om de straat op te gaan. Maar ze zijn niet zo van de inhoudelijke discussies. Ik ben vrij actief in de lokale gemeenschap en meed het onderwerp een beetje. Ik wilde liever niet weten dat iemand die ik graag mag op Le Pen zou stemmen.”

Macron kwam voor ons uit het niets. Voor jullie ook? “Hier was zijn beweging *En Marche!* al langer in het nieuws. Het was zo’n verfrissend geluid, zo anders dan de twee grote partijen – de socialisten en de republikeinen – die al decennia aan de macht zijn en nauwelijks nog van elkaar verschillen. Frankrijk had echt een nieuwe, hervormingsgezinde partij zoals D66 nodig. En die is er nu!”

Je werd een half jaar geleden lid van D66 – vertel? “Ik stem al jaren op D66, maar lid worden kwam nooit in me op. De verkiezing van Trump was de directe aanleiding om lid te worden. Ik vond dat ik iets móest doen. We hebben rustige, intelligente en pragmatische politici nodig. Ik vind Europa bovendien enorm belangrijk; zonder de EU zou ik niet kunnen doen wat ik nu doe. Ik moet er niet aan denken dat de grenzen dicht gaan, en het weer ieder voor zich is.”

Wat doen jullie eigenlijk in Frankrijk? “Tien jaar geleden kochten we een boerderij met een lap grond bij het historische stadje Plombières les Bains. Daar verhuren wij nu twee huisjes, met name aan mensen met veel of grote honden voor wie het vaak lastig is om een geschikt vakantieadres te vinden. Een gat in de markt, zo bleek. Mijn man – die deze foto heeft gemaakt – werkt daarnaast voor het Nederlandse natuurmagazine *Roots*.”

Dit nummer ging ter perse vóór de Franse parlementsverkiezingen van 18 juni 2017.

Ik ben

D66

Democraat is het ledenmagazine van de politieke vereniging Democraten 66 en wordt verspreid onder al haar leden. Democraat verschijnt drie keer per jaar. Niets uit deze uitgave mag zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van D66 worden openbaar gemaakt of veeelvoudigd.

Wilt u een adreswijziging doorgeven? Ga naar MijnD66.nl of stuur een e-mail naar: ledenadministratie@d66.nl

eindredacteur
Jessica Hoogenboom

redactie
Frans Dijkstra
Jan Remmert Fröling
Jan Vincent Meertens
Marishka Neekilappillai
Jasper Simons
Mark Snijder
Reyer van der Vlies

fotografie / illustraties
Sebastiaan ter Burg
Jan Remmert Fröling
Jeroen Mooijman
Levien Willemse

beeld voorzijde
ANP / Lex van Lieshout

ontwerp / vormgeving
de ontwerpvloot / Studio Maanzaad

druk
Senefelder Misset

oplage
31.000 exemplaren
Den Haag, juni 2017

redactieadres
Landelijk Bureau D66
Postbus 660
2501 CR Den Haag

Heeft u een vraag of opmerking voor de redactie? Stuur dan een e-mail naar democraat@d66.nl

